

ԾԱԶԻԿ

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐԹ

ԳՐԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

16^{րդ} ՏԱՐԻ.—ԹԻԻ 24. (562)

12 ՅԵՒՆԻՍ 1903

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐԹ «ԾԱԶԻԿ»-Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԻԿ Է ԲԱՅԱՐՁԱԿԱՊԷՍ
ԳԱԽԱՌՆԵՐՈՒ ԽԱՄԱՐ, ՄԱՐԵԿԱՆ 60. ՎԵՅԱՄԱՆԱՅ 30 ԿՐԸ. — ՊՈԼՍՈՅ ԽԱՄԱՐ, ՄԱՐԵԿԱՆ 50. ՎԵՅԱՄԱՆԱՅ 25 ԿՐԸ. — ԱՐՏԱՍՍՀԱՄԱՆԻ ԽԱՄԱՐ,
ՏԱՐԵԿԱՆ 12. ՎԵՅԱՄԱՆԱՅ 7 ՔՐ. — ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐ ԱԿՍԻՆ ԱՄԿՆ ԱՄՈՒՆ ԱԿԻՆԸ: — ՁԵՆՔԻ ԽԱՄԱՐ 40 ՎԱՐՈՅԻ ԿՐ ԺԱՄՈՒԻ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՐՃՈՒՆՔՆԵՐ ԵՆ ԹԱՐՈՐ (ՎԱՐՈՐՈՒՄԻ ԱՌԺԻ) ՄԵՍՐՈՊ ՎԱՐԴԱՊԷՏ
ԲՆԱՊԱՇԱՏՈՒՔԻՆ. ԽՐԾԱՊՈՒՄ ԵՆ ԴԵՐ (Բ) Մ. ՇԱՄՏԱՆՃԵԱՆ
ՇՈՂԵՆԱԼԻՆ ՄԷՋ (ՖԱՆՃԵՂԻ) Ա.Լ.ՓԱՍՏՆ
ՇԱՆՏԱՐ ԿԻՆՐ (ՆՈՐԱՎԵՂ) ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ
ՄԱՆԵՂ ՎԱՐՈՐԱՊԷՏ (ԽՈՌԵՐ ՊՈՒԼԵՐԻՆ ԱՌՃԵԼ) ԼԵՒՈՆ ՔԻՐԻՇՃԵԱՆ

ՈՍԿԻՊԱՐ ԵՆ ՎԵՆԵՏԻԿ. ՄԽԱՐԱՅԵԱՆ ԼԵՂՈՆ ԱՄՆԱԿԱՐՈՂ Յ. ԳՈՒՐԴԷՆ
ԴԻՏՈՒԹԻՒՆ ԵՆ ԳԵՂԱՐՈՒՇԱՏ ԲԱՅԻ ՈՒՄՈՒՆ ԷՄԵՐՍՈՆ
ԿԵՆՊԱՆԻՆԵՐ ԵՆ ԲՈՅԵՐԸ ԿՐ ԽՈՐԴԻՐՆ ԱՐՈՒՆԱՊԷՏԻ ՄՐ ՊՈՒՄՈՐ ԹՈՒՆՈՂԻ ՄԷՋ
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ ՊՈՒՄՈՐ ԼՐԱՊԱՐԱԿԻ ԿՈՂՈՒՄԻՆՐ յ. Պ.

Ա.ՊԱՆՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱԺԻՆ ԱՊԱՆՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՆ
ԼՐՈՒՆԻ ԱՊԱՆՈՎԱԳՐՈՒՄԵԱՆՑ ԸՆՊՆ. ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ԱՊԱՆՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԼՐՈՒՆԵՐ
«ԾԱԶԻԿ»-Ի ԹԵՐԹՈՒՆԸ (3) ԼՈՂԱԿԱՐ ՄԱՐՈՐԵՂ ՍԻՐԱՅԻՆ ԱՐԽԱՆՆԵՐ Է. Ջ. ԼԱՐՏԻ

Նամակ կամ ուր եւ է գրութիւն պէտք է ուղղել
Խ Մ Ր Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

ԽՄՐԱԳՐՆԻ ԿՈՒՄԻՏԵ
Կապարա, Բուրճուխ, Խան քիւ 7

درعليه ده غلطه ده قورشونلو خاتمه نومرو ۷ زاغیک

RÉDACTION DE LA REVUE „DZAGHIK“
Kourchoum Han N° 7, Galata. Constantinople.

ՑԱՄԱՔԱՅԻՆ ԵՒ ԲՈՒՄԱՅԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՊԱՆ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ
ՎԻՔԹՈՐԻԱ ՏԸ ՊԵՐԼԷՆ ԱՊԱՆՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԱՄԵՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԳՈՐԾԱԴՐԷ
ՈՒՆԻ ԿԵԱՆՔԻ, ՕԺԽԻ, ԱՐԿԱԺԻ, ԵՄԱՆ ԹՈՂԱԿԻ ՃԻՂԵՐ

VICTORIA DE BERLIN

Հաստատուած 1853 20 սեպտեմբերին արքայական հրովարտակով և ուղղակի կառավարութեան հսկողութեան ներքեւ:
(1)

ՎԻՔԹՈՐԻԱ ՏԸ ՊԵՐԼԷՆ ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՆՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՎԱՐՈՐՈՒԹԻՒՆ ԵՆ ԹԷՐԻՔԻՆ ԲԺՅԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԵՆ ԹԷՐԻՔԻՆ
ԱՊԱՆՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՆ ԹԷՐԻՔԻՆ ԲԺՅԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ
ԱՊԱՆՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՆ ԹԷՐԻՔԻՆ ԲԺՅԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ
ՎԱՐՈՐՈՒԹԻՒՆ ԵՆ ԹԷՐԻՔԻՆ ԲԺՅԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ

Ապանովագրեալ գումար 1902ին Քր. 1,150,030,615
Պանեսի դրամ 1902ին » 399,730,735
Ընդհ. հասոյք բրիւնեալ եւ տ. կոսի վրայ 1901ին » 97,969,876
Ընդհ. տան 1901ին » 21,481,524
Նամաքաժին 1902ին » 68,328,356

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆՆԵՐԸ

Օսմ. կայս. Պանքա Բրեւի Լիոնե
Գերմանական կայս. Պանքա
3—52

Ձեռքի, ոտքի ու ոտքի եւ ձեռքի միանգամայն մեքենաներ կը գտնուին :

Անկարելի է որ ընտանիք մը առանց կարի մեքենայի մնայ, բայց էական կէտն է լաւ մեքենայ մը ունենալ, որովհետեւ լաւ մեքենայ մը անթիւ եւ անհամար ծառայութիւններ կը մատուցանէ, մինչդեռ գէշ տեսակէ մեքենայ մը անվերջ զգոհութեանց եւ տաղտուկի աղբիւր մըն է :

Բոլոր աշխարհ գիտէ թէ՝

Ս Ի Ն Կ Է Ր

ՀԱՅՔԱՅՅԻՉ ԿԱՅՍ. ՊԱԼԱՏԱՆ

The Singer Manufacturing Co

մեքենան լաւագոյնն է. սոյն մեքենան աւելնէն աւելի կատարելագործուածը, հաստատունը եւ դիւրագործածելին ըլլալուն՝ բովանդակ աշխարհի մէջ՝ ամէն ոք Սինկերի մեքենաները կը գնէ :

ՍԻՆԿԷՐԻ մեքենաները կը ծախուին մի միայն Սինկեր Բնկերութեան վաճառատանց մէջ՝

ԳՈՒՆԹՈՒՄ

ԵՐԵՎԱՆԻ ԳՈՒՆԹՈՒՄ

ԲԵՐԱ.	{ 1. Մեծ փողոց, Պօն Մառչէի դէմ, Թ. 343 և 343 կրկին՝
	{ 2. Մեծ փողոց, Կալաթա Սէրայի Լիսէին դէմ.
ԿԱԼԱԹԱ.	{ 1. Սինկեր խան, Թիւնէլին ետեւը.
	{ 2. Գարաքէօյ, Թրամվէյին կայարանին դէմ.
ՊՈԼԻՍ.	{ 1. Սուլթան Համամ, Թ.
	{ 2. Սուլթան Պէյաղիտ, Թրամվէյի կայարանին դէմ, Թ. 13.
ՍԿԻՐՏԱՐ.	Չարշը Պօյու, Թ. 120.

Դասերը եւ ցորգութիւնք ձեռք.

Կատարեալ երաժշտութիւն:

Մասնաճիւղեր գաւառաց բոլոր քաղաքներուն մէջ:

(9)

2—52

Սինկերի Բնկերութեան կեդր. վարչա. տեղին կը գտնուի Բերա, Մեծ փողոց, Թ. 343 և 343 կրկին, Սարգիս Պէյ Տիւրքոյունի տունը:

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ (ՊԱՐՏԻՉԱԿ)

Վարժարանիս նպատակն է տալ միջնակարգ հիմնական կրթութիւն մը, հետեւելով Անգլիական ու Ամերիկեան նոյնորինակ Հաստատութիւններու (High School) ծրագրին: Նոյն տոնն ալ սակայն, նկատի առնելով երկրին պահանջները՝ մասնաւոր խնամք կը տարաւ տոհմային ու Պետական լեզուներու եւ դրականութեան, ինչպէս նաեւ ֆրանսերէնի: Ամէնէն պղտիկ կարգերէն սկսելով՝ կարգ մը դասեր կ'աւանդուին անգլիերէն լեզուով, որպէս զի բոլոր աշակերտները կանուխէն ընտելանան Անգլիերէնի: Տնօրէնը Տօքթ. Չէյմպրս կ'աւանդէ տոմարակալութեան դասը, որ մասնաւորապէս կը յարմարցնէ ընթացաւարտները դործնական կեանքի: Առողջապահութեան դասը կ'աւանդէ վարժարանին բժիշկը, որ միանգամայն մօտէն կը հսկէ բոլոր աշակերտներուն առողջութեանը վրայ: Գիտական ճիւղերու դասախօսութիւններն արդիւնաւորելու համար՝ վարժարանը ունի պիտանի ու անհրաժեշտ գործիքներու ընտիր հաւաքածոյ մը:

Նորակառօյց նպատակայարմար շէնքը եւ նորատաց ընդարձակ հողերը՝ ամէն ժամանակէ աւելի նպատաւոր են աշակերտներու հանգստութեան եւ առողջութեան, գեղը ըլլալով արդէն հանրածանօթ՝ իր մաքուր օդովն ու դեղեցիկ տեսարաններովն:

(7)

2—13

(4)

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐ

16^{րդ} ՏԱՐԻ.—ԹԻԻ 24. (562)

12 ՅՈՒԼԻՍ 1903

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐԻ «ԾԱԶԻԿ»-Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԻԿ Է ԲԱՅԱՐԱՐԱԿԱՊԷՍ
ԳԱԻԱՌՆԵՐՈՒ համար, տարեկան 60. Վեցամսեայ 30 դր. — ՊՈԼՍՈՑ համար, տարեկան 50 Վեցամսեայ 25 դր. — ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ համար,
Տարեկան 14. Վեցամսեայ 7 դր.: — Բաժանորդագրութիւնները կը սկսին ամէն ամսու մէկին: — Ձեռքէ հատր 40 փարսյի կը ծախուի:

ԲԱՐՁՈՒՆՔՆԵՐԸ ԵՒ ԹԱԲՈՐ

(ՎԱՐԳԱՎԱՌԱՌ ԱՌԹԻՒ)

Քաղցրութիւն մը չի՞ ծորեր լեռներէն, երկրագունտի այդ հսկայ բարձրաքանդակներէն, որոնք երբեմն ամպածրար աթոռներն էին վաղեմի աստուածներուն: Մարդը ազօթելու համար բարձունքները կը վերելակէր: Աչօթքը վսեմ վայրկեանն է, ուր միտքը՝ տիեզերական սաւառնումով մը՝ ընդունելով միջոցն ու ժամանակը, վայրկեանի մը մէջ կրնայ բոլոր աշխարհներուն շրջանն ընել եւ մէկ թռիչքով երկինք սլանալ. ուր հոգին իր ուժգնութեան բարձրակէտին կը հասնի, զերծ ամէն նիւթականութենէ: Ներդաշնակութիւն մը, լոյս մըն է, որուն կշռութիւնն ու փայլը իր մէջն է:

Ահա թէ ինչո՞ւ սիրական մենարտններն եղած են լեռները մեծ կրօնասէրներու, որոնք երկնային ցոլքի մը ճառագայթումովը մարդկային հաւատքը կը վարեն: Կրօնքի օրրանները՝ ծագումն կէտերն են, վերելքի եւ վայրէջքի երկնաբերձ աստիճանները: Կրօնքներու պատմութեան մէջ, մարդկային հոգին իր ամէնէն նուիրական սրբութիւններուն, աւանդութիւններուն եւ յիշատակներուն կեդրոնն ըրած է զանոնք: Լուսեղէն ծածկոյթի մը քողարկումովը:

Հնդկի Պուտտայականը որ ներկայացնէ հուր բաղձանքն ունի, եւ որուն ամէնէն զիտակից ջանքն է մարել իր մէջ կեանքին ոյժն ու թափը, կ'առանձնանայ վեհաշուք Հիմալայայի անսառնար կողերուն վրայ, մաքուր հայեցողութիւններով արքիոս, ուր աշխարհի ազմուկը չի հասնիր, եւ ուր՝ խոնկիւնուող հատնումով մը, անզգալապէս իր նիւթական մասն ալ կ'անգայտանայ եւ կ'անհետի կապոյտին զատարկութեան մէջ:

Աստուածային եւ յաւիտենական Գոնձին խորհրդանշական լեռն է Ճաբոնցիին մտածութեանն ու կեանքին, որուն կլորակ ձեւին պէս պէտք է որ իր կեն-

ցաղն ալ պարզ եւ անպաճշտ, իր հոգին անրիժ եւ տնծալք ըլլայ անոր սեռն ու թեան պէս:

Սակայն ամէնէն աւելի Պաղեստինի բարձունքներն են թատերավայրը վսեմ տեսարաններու: Ենթադրուի բոց ակնարկին տակ երկիրը կը գողայ, կայծակները կը հրդեհեն Քորեքն ու Սինան, որ կը սարսփն Յաիտենականին ոտքերուն տակ: Այդ բարձունքներուն վրայ իրարու կը հանդիպին Իսրայէլի մեծ մարդիկը, որոնք կը շահապետեն ամբողջ Հին Կտակարանի պատմութեան: Մեհանկեացներուն հսկանքը՝ Քորեքի հովիւը եւ Կարմեղոսի ճգնաւորը, Մովսէս եւ Եղիա այդ բարձունքներուն վրայ արձանացած՝ Տիրոջ պատգամները կ'ընդունին եւ կը կազմակերպեն Իսրայէլը: Ճգնաւորներուն աստուածային զիտակցութիւնը այդ բարձունքներուն վրայ իր լայնագոյն թռիչքն առաւ, եւ արդարութեան բարձրագոյն ներշնչումները այդ պայծառ, հրաշալի հորիզոններու ծնունդն են:

Բայց ասոնցմէ աւելի սիրալի է թաբորը, որուն գեղատեսիլ կոնին վրայ չեն երեւիր ո՛չ Սինայի կայծակն եւ սրտոր եւ ո՛չ Քորեքի ամպոսպն ու մրրիկը: Դիւթիչ շրջապատների մը կեդրոնն է թաբորը, որուն առջեւ Միջերկրականը կը պարզէ իր շողարձակ հայելին, ուր կը ցոլանայ ծառախիտ եւ ծաղկազարդ Կարմեղոս: Գեղը լուայ լեռները իրենց նկարագրեղ բլուրները կ'երկարաձգեն, ծխնապսակ Հերմոն իր արծաթափայլ շերտերովը կը պըսպըղայ:

Թաբորի վճիտ եւ սեռն կապոյտին խորունկ անդորրութեան մէջ Յիսուս կ'աղօթէր բազկատարած. զէմքը կը փողփողէր լուսապսակով մը: Մարդոյ Որդին մօտ էր երկնքին՝ անմատչելի սահմաններու վրայ:

Ի՞նչ են սակայն այդ մարդկային ստուերները որ կը խլրտին իր շուրջը: Իսրայէլի պատմութեան երկու մեծ զէմքերը կը խօսակցին իրեն հետ, թերեւս Իսրայէլի ճակատագրին վրայ. կամ թէ՛ երկնային հրաւիրակներ են Յիսուսի մտնելու իր յաւիտենական փառքին մէջ: Ո՛րչափ նսեմ են Մովսէսի եւ Եղիայի չքանկարները

Յիսուսի աստուածագեղ պայծառութեանը քով: Մէկը նաբաւէն կուգայ ու Յաւիտենականին համարյոյն տակ անմահացաւ, միւսը իր հրեղէն կառքերու փայտաւ կուտովը եթերային վերնադաւաններէն կը հասնի:

Թաբորին լուսաւոր, խաղաղիկ դադաթը, իր երկնաքնակ հիւրերովը, հսկապատկերն է իր ստորոտը խոնուող եւ սոսկալիկ ամբոխին: Յիսուս աչքերովը կ'ընդգրկէ իր ոտքին տակ պարզուող լայն նարձակ աշխարհը: Մեծ հոգիները, որ բարձրութիւններու կը հասնին, չեն ուզեր հայեցողական, ինքնարաւ եւ անշարժ վիճակի մը մատնուիլ, այլ կը սիրեն խոնարհիլ, մտնել դառն ու բիրտ իրականութեան ստուերոտ անկիւնները, մթին խաւերը՝ լուսաւորելու եւ բարձրացնելու համար հոգիով աղքատները: Ոչ մէկ ազնիւ հոգիի ներքի է թաղուիլ իր եսին մէջ եւ միայն իր անձին համար ապրիլ: Պարտականութեան վայրը, լերան բարձունքը կամ անապատի ժայռերը չեն, այլ մարդկային շրջանակները. մասն զի իրական աշխարհը իր տաղտապանքներով եւ հոգերով լաւագոյն դպրոցն է ուր կը զըտուին, կ'աղնուտնան հոգիները:

Մեծ հոգիները, ըլլայ այն Մովսէս մը, Եղիա մը, Պուտտա մը, հանձարներու պէս տիեզերական են. անոնց համար անդիմադրելի պէտք մըն է ուրիշներու ազնուացման աշխատիլ: Այդ լուսաւոր անձնաւորութիւնները ամէնէն խոնարհ, ստորին մարդոց հետ չ'իտեւելով հանգերձ, անքան վեհաշնորհ կը ճառագայտին խուսժանին միջակութեանն շատ վեր, առանց բան մը կորսնցնելու իրենց մեծութենէն:

Եւ արդէն այս է ճշմարիտ բարձրութեան պայմանը:

Ու Յիսուս երկինք բարձրանալու համար կը նախընտրէ ուրիշ ելք մը, որ Երուսաղէմէն պիտի կատարուէր: Յօժարակամ նա վար իջաւ Թաբորի պայծառահրաշ բարձունքէն, մաղցելու համար Գողգոթայի եղբայական բլուրը:

ՄԵՍՐՈՊ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՏԱՐՈՆԵՅԻ

ԲՆԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՐ ԾԱԳՈՒՄԸ

ԵՒ ԻՐ ԴԵՐԸ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՅՕԴՈՒԱԾ

Առաջին յօդուածովս ամէնէն աւելի ծանրացած էր սա գաղափարին վրայ թէ Բնապաշտութիւնը սոսկ ընդօրինակութիւնը կամ նմանութիւնը չէ, այլ գաղափարային հետազոտութիւնը գոյութիւն ունեցողին:

Գիտութիւնները, ինչպէս նաեւ գեղարուեստները մեթաֆիզիքներն կը կրեն ժամանակին ոգոյն եւ ընդհանուր տիրական սկզբունքներուն գրոշմը: Յետոյ տակաւ կադէստրումս մէջ եղող սերունդներն այլ մտաւորապէս կ'ենթարկուին այդ ժամանակի գիտութեանց եւ գեղարուեստներուն ազդեցութեանը:

Մինչեւ 19րդ դարու կէսերը, մարդոց մտաւորական գործունէութիւնը ունէր բազմապատկառ ընդհանրական (metaphysique) ուղղութիւն մը: Ատիկա հետեւեալն էր քրիստոնէական խորհրդապաշտ աշխարհայայտագիտութեան մը, որ անտարակուս մարդկային ամէն գործունէութեան մէջ ինքզինքը պէտքի պիտի ընէր: Այս ուղղութեան դէմ ամէնէն զխաւոր հակադիցեցութիւնը յառաջ բերաւ յեղաշրջութեան վարդապետութիւնը (évolutionisme), որ իր ամէնէն կորովի եւ աննկատ ներկայացուցիչը գտաւ յանձին Տարվինի: Յեղաշրջական վարդապետութիւնը մէկ հարուածով դէմ առ դէմ կը դնէր Մարդը եւ Բնութիւնը, եւ առաջնայն ցոյց կուտար այն բոլոր առնչութիւնները, զորս ճակատագրօրէն ունէր երկրորդին հետ: Այս կերպով ամէնէն աւելի բնաշնչական կարծեալ երեւոյթներու համար մարդիկ սկսան բնագիտական խաբիսներ գտնել: Բնութեան բոլոր օրէնքներուն եւ երեւոյթներուն մօտէն ու գրական հետազոտութիւնը գոյացուցին արդի բնական գիտութիւնները, որոնք ազդեցին ընդհանուր մտաւորական նութեան վրայ: Բնական գիտութեանց, ընդհանուր մտաւորականութեան վրայ տիրական դառնալով գեղարուեստներն ալ մտան այն տեսակ հոսանքի մը մէջ, ուր վիպապաշտութիւնը շատ անբաւական պիտի ըլլար: Բնապաշտութիւնը բնական գիտութեանց արձագանքն էր գեղարուեստներու մէջ:

Գեղարուեստները իրենց սկզբնաւորութեանը մէջ, բնազգական արտայայտութիւններն են մարդու ներքին պահանջներուն, սակայն ընդհանուր մտաւորականարդարին բարձրանալով գեղարուեստներն ալ հեռանալով բնազգական արտայայտութիւններ ըլլալէ, տակաւ գիտակից գաղափարներ կը դառնան: Գի-

տակից գաղափարներ ստանալու համար անհրաժեշտ է իրականին գրական հետազոտութիւնը: Ուրեմն ինչպէս ընդհանուր կերպով գեղարուեստի բոլոր ճիւղերը, նոյնպէս եւ մասնաւորաբար գրականութիւնն ալ մասնաւոր, մտաւորապէս բարձր մակարդակի վրայ գտնուող հասարակութեան մը համար ամէն բանէ առաջ ունի իր ընկերային հանգամանքը: Գրող մը երբ իր երկասիրութեան նախնական նիւթերը հաւաքելու համար կ'ուսումնասիրէ միջավայրին բարքերը, կը վերլուծէ այդ բարքերուն ունեցած առնչութիւնները անհատներու հոգեկան արամադրութեանցը հետ, կը բացատրէ գոյութիւնը շնչողութեամբ տիպարներու եւ ասոնց հակամիտութիւնները կը պարզէ, տարակոյս չի կայ որ ասով նոյն այդ գրողը, ամէն բանէ առաջ ընկերաբանական գործ մը կատարած կ'ըլլայ: Բնապաշտական ուղղութիւնը ամէնէն աւելի օժանդակած է գրողին, իր ընկերաբանական այս զերին մէջ:

Բնապաշտութիւնը, հակառակ ընդհանրապէս միակողմանի ու արուեստակեալ ձեւ մը նկատուելուն, ամէնէն աւելի նպաստած է, որպէս զի արդի գրականութիւնները ըլլան բեղուն ու հիւսիս: Բնապաշտական գրականութիւնը, ըլլալով արձագանքը բարուց եւ զգայուններու, բնականապէս իր մէջ պիտի խտացնէ կարգ մը գաղափարներ, որոնք տիրող կացութեանց քննութեանցը դոյացած են:

Բոլոր ազդեցութեան բնապաշտ գրականութիւնը, ըլլալով հանդերձ խտացումը ընկերային, բարոյական ու գեղեցկագիտական մտածմանց, է նաեւ միջոց մը նուիրագործելու համար գոյութիւնը ընդհանուր վիճակներու եւ ճշմարտութեանց, որոնց շուրջ կը դառնայ բովանդակ մարդկութիւնը իր բնախօսական կենցաղով եւ իր բարոյական եւ հոգեկան գործունէութեամբ:

Ի հեճուկս անոնց, որոնք անմտած նմանողութիւն մը կը նկատեն իրականին, աւելորդ չեմ համարիր ըսելու թէ բնապաշտ գրականութիւնը մասնաւոր տիպագերական սկզբունք ու օրինաց ուսումնասիրութիւնն է: Բնապաշտ գրականութեան բովանդակութիւնը կը յատկանշուի երեք սկզբունքներով. 1. Ժառանգականութիւն, 2. Որոշողականութիւն (déterminisme) եւ 3. Պատճառականութեան օրէնքներ (causalité):

Ծնողաց մարմնական մասնայատկութեանց տղոց կողմէ ժառանգուելը արդէն ընդհանուր կերպով ծանօթ իրողութիւն մըն էր. բնապաշտ գրականութեան, իրականին ուսումնասիրութեամբ տուածներէն կը տեսնուի թէ հոգեկան, մտաւորական ու բարոյական ժառանգականութիւն մըն ալ կայ. ահա այստեղ է որ կը սկսի գրականութեան ընկերային դերը, հոգեկան, բարոյա-

կան ու մտաւորական ժառանգականութիւնը ինչ մեծ ազդեցութիւն մը ունի սերունդներու կազմաւորման գործին մէջ. որքան անբաղձալի կացութիւններ կան, որոնք պարզ հետեւեալն են ժառանգականութեան եւ որոնց ենթարկուած են մարդիկ ակամայ: Բնապաշտ գրականութիւնը, գեղեցիկ ձեւի մը ներքեւ կ'ուսումնասիրէ այս բոլորը, եւ ընկերաբաններ ու բարոյազէտներ գրական այս արտագրութիւններէն կ'օգտուին յաճախ իրենց աշխատութիւններուն համար:

Երկրորդ զխաւոր գաղափարը որ կը յատկանշէ բնապաշտ գրականութիւնը որոշողականութեան սկզբունքն է. Այս սկզբունքին մէջ պէտք է ընդունիլ թէ բնապաշտ գրականութիւնը շատ աւելի յոռետես է, քան թէ ժառանգականութեան սկզբունքը պարզած ատեն: Ժառանգականութեան ուժը պարզող բնապաշտ տեսարաններն ալ իրաւ է թէ տխուր են յաճախ, սակայն լուսնայն կը հասկցուն թէ կան միջոցներ որոնց դրածագրութեամբ կարելի է ընդհանուր բարոյական, մտաւորական եւ հոգեկան բարեփոխում մը յառաջ բերել եւ ասով նորագոյն սերունդները զերծ կացուցանել ժառանգականութեան այդ աւերիչ բեռէն: Մինչդեռ որոշողականութիւնը տարբեր է բոլորովին: Որոշողականութեան սկզբունքը զաւանիլը, այն տխուր խոստովանութիւնն է թէ մարդիկ ակամայ կը կատարեն իրենց արարքներուն ամենաձեւածագոյն մասը՝ անկարող տարբեր կերպով շարժուել: Այս զաւանդութիւնը ժխտումն է մարդուն կամքին եւ ասով բարեփոխման ու բարելւուման:

Բնապաշտ գրականութեան մէջ, ժառանգականութեան եւ որոշողականութեան սկզբունքները աւելի միջոցներ եղած են նկարագրութեանց: Վէպերու մէջ ու թատերաբեմերու վրայ, այդ երկու սկզբունքն արդիւնքներուն մանրամասն պարզուելը, ինքնին գաղափարը չէ տակաւ:

Բնապաշտութիւնը յատկանշող երրորդ պարագան պատճառականութիւնն է, որ ամէնէն աւելի լուրջ ու գիտական մասն է բնապաշտ գրականութեան: Պատճառականութեան օրէնքներու ուսումնասիրութիւնը ամէնէն շահեկան ու գաղափարային մասն է բնապաշտ գրականութեան: Ամէն նկարագրուած վիճակ կամ երեւոյթ միեւնոյն ատեն կ'ուսումնասիրուի, երեւան բերելու համար այն պատճառները, որոնք ծնած են այդ երեւոյթը կամ կացութիւնը: Կը տեսնուի թէ պատճառականութեան օրէնքներու ուսումնասիրութիւնը կը կազմէ բնապաշտ գրագէտին ամէնէն գիտական աշխատութիւնը:

Այս ամէնը բացորոշապէս կ'ապացուցանեն բնապաշտ գրականութեան բեղուն

ու լուրջ հանգամանքը. բան մը սակայն որ ամենէն աւելի ցոյց կը տրուի բնապաշտութեան ոչ-բարեկամ քննադատենք. որոշ կողմէ, իբր պակաս մը բնապաշտ աշխարհայեցողութեան, սա յայտարարութիւնն թէ բնապաշտութեան մէջ չկայ գաղափարապաշտութեան (idéisme) երանգ մը: Ըստ իս, աշխարհայեցողութիւն մը, որուն խարխիւր մանրազնիւն ուսումնասիրութիւնն է մարդկային հոգւոյն, մտաւոր հակումներու եւ բարուց գլխաւոր որէնքներուն, ինքնին արդէն իբր ոչմակերեսային բան մը, չի կրնար զուրկ ըլլալ գաղափարապաշտութեան երանգէ:

«Իրապաշտութիւնը բարձրագոյն ու «կատարեալ գաղափարապաշտութիւնն է, քանի որ նոյն իսկ ամենէն փոքրազնւնին բանը գէպի վեր, գէպի մեծ ամբողջը՝ «լոյսին մէջ կը մղէ, այն լոյսին որ գաղափարինն է:»

Ասիկա յայտարարութիւնն է արդի Գերմանիոյ ամենէն ծանօթ գրական քննադատին Պէյռլէի: Հոգեբանապէս կարելի է հաստատել թէ այն մտքերը որոնք իրականին զննութեամբ կը զբաղին բնականօրէն գաղափարապաշտ կ'ըլլան: Չոր օրինակ համայնքի մը բարուց, հոգեկան երեւոյթներուն յատկանշապէս տիպարանձերուն մօտէն զննութիւնը կուտայ մարդուն ճանաչողութիւնը այս ամենուն եւ զինքը մտաւոր յարաբերութեան մէջ կը գնէ անոնց հետ:

Ամէն յարաբերութիւն ամբողջութիւն մըն է իր պատճառով եւ արդիւնքով: Այսպէս է նաեւ մտաւոր յարաբերութիւնը իրողութեանց եւ երեւոյթներու հետ: Իրողութիւններ եւ երեւոյթներ հոգեբանապէս իրենց տպաւորութիւնը կը գրոշմեն իրենց հետ յարաբերութեան մէջ եղող մարդուն մտքին վրայ. այն անձերը որոնք չեն տեսած մտաւորականութիւն մը ունին արդէն, իրականէն ստացուած այդ տպաւորութիւնը կը վերլուծեն ու ասով կը հասնին արդիւնքներու, նոր գաղափարներու, որոնք խորումն են, իրականութեան յոռի բերած տպաւորութեան առջեւ, մարդու գաղափարութեան, զգացողութեան եւ հակումներէն ըզրած ամբողջական մտածումներու, համոզումներու, ասոնք տարբեր իրականէն՝ մարդու բաղձանքներու աշխարհին ծաղիկը միայն, կ'ըլլան նաեւ խարխիւր գաղափարապաշտութեան:

Բնապաշտ զեղարուեստներու համար ալ միեւնոյն բանը կարելի է ըսել: Գեղեցիկ մասին Բանդի տուած այն սահմանը թէ «ինչ որ ընդհանուրին եւ անոնց շահու նկատումի մը հաճելի է» բնապաշտ մտածումով հինցած կը նկատուի, եւ Բանդի այդ ըմբռնման կը յաջորդէ այն համոզումը թէ «Գեղեցիկ է ամէն ինչ որ խոստում մըն է միեւնոյն ատեն երջանկութեան»:

Գեղեցիկն այս սահմանումէն արդէն կարելի է տեսնել յստակօրէն թէ բնապաշտ աշխարհայեցողութեան իտէալն է մարդուն երջանկութիւնը: Միայն թէ գեղեցիկն ըմբռնման մէջ բնապաշտութիւնը շատ աւելի անհատապաշտ է (individualiste):

Բնապաշտութեան անհատապաշտ իտէալին մէջ շատեր անբարոյութիւն մը տեսած են առարկելով թէ անհատին հակումներուն աստուածացումն է այն. սակայն զիտելի է որ անհատներու առանձին կ'ընթացէ երջանկութիւնը կ'ենթադրէ առանձին երջանկութիւնը ամբողջին որ այդ անհատներէն կազմուած է: Երջանկութեան կարօտը աւելի զօրաւոր դարձնելու համար դժբաղդութեան տեսարաններ այնքան յաճախեցանք են բնապաշտ գրականութեան մէջ: Իրենց ծայր աստիճանին հասած դժբաղդութեանց տեսարաններ բնականօրէն պիտի չեն տէին երջանկութեան կարօտը մարդու սրտին մէջ: Բնապաշտ գրականութեան իտէալն է անհատին երջանկութիւնը. ամէն իտէալներու իտէալը չէ՞ այս:

Արուեստը պէտք է ուրախացնէ եւ ազնուացնէ մարդը: «Ամէն արուեստ, կ'ըսէ Շիլլէր, ուրախութեան ձօնուած է եւ չկայ աւելի բարձր պարտականութիւն մը քան թէ մարդիկ երջանկացնելը: Արուեստին երջանկացնող հանգամանքը ոչ թէ անոր համար բարոյացուցիչ է, որովհետ անդորրութիւն կը պարգեւէ հոգւոյն, այլ որովհետեւ նոյն իսկ այն հաճոյքը զոր արուեստը կուտայ, բարոյացուցման միջոց մը կը դառնայ»: Բնապաշտ արուեստը սակայն, կարելի չէ ըսել թէ հաճոյքի տպաւորութիւնն է որ յառաջ կը բերէ: Տխուր, ցաւազդին ու նոյն իսկ անասնական վիճակներու եւ երեւոյթներու նկարագրութիւնները բնականօրէն յաճախ սարսուռ ու պօզանք կը գոյացնեն: Ասոր մէջն ալ չկայ սակայն բարոյացուցիչ կողմ մը: Մեծ քաղաքներու կեանքին պօզանքի կողմերը շատ են. ասոնց նկատմամբ գոյացուցած դարշանքը եւ սոսկումը շատերու համար, որոնք մտքի տէր են, տպաւորութեամբ կրնան բարոյացուցիչ ըլլալ: Ուրեմն, ինչ որ վիպապաշտ մտաւորականութեան մը բաղձաւորութեան միտ չըլլանին կրնար ծիշդ նկատուիլ իբր արուեստին սահման ու նպատակ, անբանական կը համարուի բնապաշտ աշխարհայեցողութեամբ սրտով ու մտքով միանգամայն ապրած մարդոց համար: Շատ նեղ ու միակողմանի ըմբռնումն է արուեստին, ըսել է թէ արուեստի սրտաւորութեան մը տպաւորութիւնը անհատին վրայ ուրախութիւնը պէտք է ըլլայ: Կեանքին քով մահը, ծիծաղին քով լացը չկայ. ուրեմն արուեստն ալ ապրուած կեանքին իբր ներայեցական (intuitif) զօրաւոր արտացոլացումը պէտք է ունենայ զգա-

ցողութեան այն բոլոր ստեղծարարը, զորս մարդկային հոգին ունի:

* *

Բնական գիտութիւններու ուսումնասիրութիւնն ալ կարեւոր դեր մը ունի բնապաշտութեան մէջ: Բնութեան զննութիւնը, բնական գիտութիւններով դրադիրը կը սրէ զրազէտին ակնարկու Եւրոպական բնապաշտ գրականութեան մէջ քիչ չէ թիւը այն գրագէտներուն որոնք բժիշկներ կամ բնական գիտութեանց հետեւողներ եղած են:

Բնապաշտ գրականութեան մէջ կարեւոր է նաեւ որ գրագէտը հին ու նոր հայեցողութեանց հակադրութիւնը ներկայացնէ, ինչպէս Էնսամեն (Einsame Menschen) թատերագրութեան մէջ եւ ինչպէս շատ մը ուրիշներ, մասնաւորաբար Իպսէն: Նորին ու հինին, եղածին եւ ըլլանքին այս բաղդատութիւնը ամենէն ուշագրաւ մասերէն մէկն է բնապաշտ գրականութեան: Այս կէտին մէջ, բնապաշտութիւնը իբր գործնական իմաստասիրական վարդապետութիւն մը կը յայտնուի բոլոր նախապաշտմանց, աւանդական ստութիւններու, եւ գոյութեան իրաւունքներն կորսնցուցած սովորութեան դէմ: Բնապաշտ գրականութեան այս մասն է որ ամենէն աւելի ծնունդ կուտայ բարոյական ընկերային խնդիրներու: Կնոջ՝ ընտանեկան յարկին մէջ ունեցած զերին նկատմամբ եղած հին ու նոր գաղափարներն են: Զորս կը ներկայացնէ Հաուրդման իր վերոյիշեալ Մենսառններ թատերագրութեան մէջ: Կնոջ՝ հին եւ նոր տիպարներու բաղդատութեան յոռաջ եկած կարծեաց տարբերութիւնը բնական է որ խնդրի մը երեւոյթը կուտայ անոր, եւ ասով կը տեսնենք թէ ինչպէս գրականութիւնը ընկերագիտութեան աջակից մը կը դառնայ, եւ զրազէտն ալ՝ ընկերաբան:

Մ. ՇԱՄՏԱՆՃԵԱՆ

ՎԻԹԻՍԻԻ ԺԱՄԱՅՈՅՑ ՄԸ

Գերմանիոյ Պէրլինկէն քաղաքին մէջ, երեւելի մեքենագէտ մը՝ Հէո Նոյ վիթխարի ժամացոյց մը շինեց 1892ին եւ երաշխաւորեց թէ 3,285,000 օր, այսինքն 9000 տարի առանց լարելու պիտի բանի:

* * Մէյէնսի Սէն-Գէյթէն Եկեղեցոյն ժամացոյցը 500 տարին անգամ մը կը լարուի:

* * Լոնտոն, Ուիմբլի մէջ կը գրտնուի պարահանդէսի սրահ մը՝ որուն մէջ անգամ մը 27,000 անձինք կային: Ս. Բէդերսպուրկի մէջ պարասրահ մը 15,000 անձի պարունակութիւն ունի: Աշխարհի ամենէն վիթխարի պարասրահը Շիքսկոյի մէջ է, ուր 50,000 անձինք հանգիստ կրնան նստիլ աթոռի վրայ:

ՇՈՐԵՆԱԻՆ ՄԷՋ

(Յ Ա Ն Թ Է Զ Ի)

Անցեալ շաբաթ մէջ, շա՛ս կանուխ, այցուն,
 Վապորէն իջնող նստողն առաջին,
 Պոլիս կուգայի: Կէս արքուն, կէս քուն,
 ճակասա՛ւ առաջան գովարար շունչին
 Տըւած, միևնոյն նաւն արագ կը սուրայ
 Լըռին կը խոխոխ, կամրջակին վրայ:
 Երկու պարուններ կը ցըցունեն ետիս . . .
 —Եկո՛ւր, շա՛ս է հոս, նստի՛նք, Անէ՛նիս.
 —Արեւ յի գա՛ր:—Ո՛հ, եւ անկէ ի գա՛ս
 Մտնող ելնողներ կը դիտենք ազա՛ս,
 —Շա՛ս աղէկ . . . Ե՛հ, ի՞նչ կայ չիկայ նոր բան:
 —Ի՞նչ կ'ուզես, ոչինչ, ճըրճըրին ճանրան
 Հէլլանի մը, դէտ անփորձ ու նորեկ,
 Կառքի մը սակն է մընացեր ետէկ . . .
 —Ի՞նչ մարդ. ինչո՞ւ խեղձ, խեղձն հէլլաններն են
 Որով շախմատ են բաւ փոշիներէն,
 Միևնոյն հէլլանին, ճակած սրունքով,
 Պիտ' հանգչի շաբաթ մ'իւր վարպետին քով
 Եւ անգործ պիտի ունէ ու խըմէ . . . :
 . . . Իգտա՛ւ. . . Սորհանդակ, Սապա՛ւ. . . Մանգունէ՛
 —Գաղէքաճի՛, կէ՛ր . . . :—Սորհանդակ, պէ՛շիմ.
 Վէ՛ր . . . —Ես Մանգունէ՛ առնեմ տէ՛ն նայիմ
 Հապէշխանէն կա՞յ մէջը նստակ . . .
 Էլ վաղը՛ս արտի. աղ ճըգէ հիմակ,
 Սա՛ կարդանք. Ի՞նչ է.—Սորհանդակը, տէ՛ս,
 Ճէնքըլմէնին ով ըրալը գիտէ՛ս . . .
 Ձեմ գիտեր, ի՞նչ կայ, զբաժն ի՞նչ է որ . . .
 Մեծ գրագետներու վըրայ, անսովոր,
 Յօդուած մը. կըսէ քէ՛ւ Երուսական
 Հանձարեղ մարդիկ, կիներ, ուր որ կան,
 Անեկն ալ, բնութեան խաղով դժբերակ,
 Գրքոյներ ունին, սրգեղ, աղանդակ . . .
 Ռոս գրագետներ, Թօլստոյն ու Կորֆին,
 Դեմքեր ունին ժանտ, ուր նայածքն ալին
 Տարտալ եւ անփայլ շող ջունի մէկ հաս . . .
 Չօրան անընդունի քերան ու ճակաս
 Ունէր . . . : ճօրձ Իլիքը,—գրագիտունին—
 Մորք մ'ունէր ճանրկած պատաստի պէս հին.
 Լօրս Պաշրքն՝ խոշոր քերան, սուր կըզակ,
 Չը ճանցողն՝ Հիսկօն կարծեր առաջակ . . .
 Չարմանալի բան . . . —Պարսպ խօսք, պարսպ,
 Մարդիկ ոչ տարակ են, ոչ ալ կարսպ
 Որ անեկն ալ միշտ, հաւատարմապէս
 Իրարու նըման ծընին . . . :—Ի՞նչ կը շտապես,
 Ճշմարտութիւն մ'է քերէն աշխարհ.
 Հերքելու համար գայն՝ փաստի պէտք կայ.
 Այն գրողներն որոնց անունն է տըտեր,
 Գեղեցիկ էին . . . :—Անձիշ, անփաւեր
 Վըճիկներ, այդպէս, տեղադրու համար
 Մարդ ըրալու է պարզապէս . . . փաւար,

Բացառութիւնն է որ կազմէ կանոն.
 Միքէ չըկա՞ն հոս, միքէ չըկա՞ն հոն,
 Տաղանդի մական, հանձարի պըսակ,
 Գրողներ՝ գեղադէմ, սիրուն, նըրհասակ,
 Վիպագիր, փերքող, պատմաբան, գիտուն,
 Որք ալ ունենան հըրացայտ, ժպտուն,
 Կամ աշտը՝ փափուկ, քարնութեամբ կարի,
 Որովն շնորհիւ արցունք մը կարի . . .
 Ահա, հոս մեր մէջ, աշտօր իսկ ունիւք,
 Ես քեմ՝ յիսուն, դու՝ վարսուն եւ հինգ,
 Հին, նոր, այր ու կին, շարժողներ զրոյց
 Անձամբ ու ճանձն ալ հըրապարից . . .
 —Ի՞նչ կ'ըսես, եղբայր . . . —Ի՞նչ պիտի քեմ,
 Մեր գրողներուն մէջ բացարձակ նըսեմ,
 Տըգեղ կոչուելու արժան՝ ապաքեն
 Հա՛ս մանգալ չիկայ. . . —Տիար Յակոբ Գորգեն. . .
 —Ի՞նչպէս, միքէ դուն չե՛ս հաւանած անոր.
 Յոռի ճաշակդ է որ կը յայտնէ նոր.
 —Գրքոյի վայելույթ, բարեճէր գիծեր,
 Բարտաճօր կայտառ, որ չերէնար ծեր,
 Յանգառ նըրապէս ու խաւարիշակեր,
 Բիշ մերկար ըրալ՝ շա՛ս պիտի շահէր . . .
 —Մընքեանն հասա՞ւ. . . —Յաղք հասակ պարքեր,
 Լայն ու բարձր ուտեր, ուծի տիպար քեր,
 Ճակաս հոշակապ, հանձարի՛ գունքեր,
 Որուն տակ պըպըն, մշտափառ արքեր,
 Երկու խաւ ալքեր անուշ, ոչխարի,
 Փառսկեղ մօրտփն ալ որ կ'երկարի
 Լանցին վրայ, կրծկալ պատկառ ազդեցիկ . . .
 Ըսէ՛, չե՛ն ցոյց տար գայն վե՛ն, գեղեցիկ:
 —Այո՛, սրգեղ մարդ քընաւ չըսուիր ան . . . :
 —Աղուոր սրդայ չե՛ Սոփիար Տիգրան,
 Սեւ ջանից աշուի, դեմքով կըրորիկ,
 Չայնով, հասակով հասուն ու . . . գողտրիկ . . . :
 —Մեր անգուգական վիպասանն, քեմ,
 Բաւալմն աղուո՞ր է:—Շա՛ս երկար ու սեգ
 Հասակ մունի ան, իր վեպերուն նման,
 Որով կը տեւեն անփորձ անասունան . . .
 Եւ մշտադպիս աշտեր, պէս կարմիր . . .
 Մանրամասնութեանց մեկն չեմ կամիր:
 —Խորշեղի դեմք մ'է չըսի ես արդեն.
 —Եւ կա՛ն ալ որով մարդ կը կախարդեն . . .
 Երիտաւարդ են, հասակի բարունակ,
 Ճըկուն, դիւրաքեմ են, զոր օրինակ
 Վահան Փափագեանն, որ Լուսապարգէւ
 Գրից կը շարժէ մուր խաւերու ներքեւ,
 Ինքն որ գեղադէմ, նըրակիրք գաւակ,
 Ճա՛նք կանանց բարքն ընէ նըշաւակ,
 Միւն իր փառաճօր ուղիղ, անսայրաք,
 Թարմ կուրծքերու մէջ ծնունտն քիփ-քափ . . . :

Ա.ԲԱՍԼԱՆ

(Մնացեալը գալ շաբաթ)

ՅԱՆՑԱԻՈՐ ԿԻՆԸ

(Ն Ո Ր Ա Վ Է Պ)

Յանկարծ՝ զիշերին մէջ սուր, գրեթէ սուրճ ճիշ մը արձակուեցաւ։ Այդ ժա- մուն, քաղաքը հեռաւոր լեռներու ստուե- րին մէջ տեղայն՝ արդէն կը քնանար։ Ձայնը հեծմունքի մը պէս գալարուող՝ կը պատռուէր մութ միջոցը, յուսահատ ազա- ղակի մը մէջ ընդլայնուելով։ Բոպէ մը լռեց չնչասպառ՝ փեղկեր բացուեցան եւ քունէն ընդարմացած զլուխներ երեւցան ասկէ անկէ ուշադիր։

Հովիւ շառաչելով կ'անցնէր փողոցներէն, կը դանդաղեցար պատուհաններու քով կարծես աղէտներ միմիջեւում եւ նոր թա- փով մը դռնալով կը հեռանար, պատերուն վրայ օրօրելով թիթեւ մազլոցով բոյսերը։

Դրացիներ խոսքեր կը փոխանակէին զանազան ենթադրութիւններ ընելով. վայրկեանի մը անձկալի լռութեան մէջ, որուն միջոցին անակնկալ վրդովմունքին մէջ նստեցած թուր սրտերը մէկանց կը բարակէին, ձայնը ա'յ աւելի լացող յու- սահատորէն մոլեգին բարձրացաւ օդին մէջ, եւ կցկտուր բառեր միայն ցրուեցան ասդին անդին։

— Զաւակս, զաւակս . . .

— Մէկը մեռած ըլլալու է՝ . . .

Հովը միշտ կ'որոտար գրեթէ սպառա- նագին, եւ իրենցմէ մէկուն մահուանը գաղափարը հաւաքական սուգով մը ստուերեց հետաքրքիրներու հոգին. սրժ- քոյն ճակատներ պատուհաններէն ներս քաշուեցան, հոս հոն պլպլացող լոյսերը մարեցան եւ մութը տառապանքով բեռ- նաւորուած՝ ծանրորէն կ'իյնար տանիք- ներուն վրայ, կարծես զանոնք ընկճելով ցաւին ամենահզօր աղբիւրներէն ներքեւ։

Տառապանքի այդ աղաղակը ունայն չէր։

Պզտիկ տան մը մէջ մանկիկ մը կը տաքնապէր կ'զգմաշէն. հիւանդութիւնը շանթահարող արաքութեամբ առաջ եր- թալով՝ ապարդիւն կ'ընէր բժիշկներուն բոլոր միջոցները, որոնք յուսահատական ջանքեր կ'ընէին՝ դոնէ քիչ մը ամօքելու խեղճ տղեկը։

Անոր ճակատը ծածկուած մազերու խոպոպիքներէն կը տոգունէր հեազնետէ. շնչառութեան դժուարութիւնը ա'յնպէս կ'ուռնեցնէր կուրծքը որ, կողերը կը ցրց- ուէին մորթին տակէն, անդամները ձգ- տուած երակներէն կապուեցած՝ կը տրն- կուէին եւ կարծես գերադոյն ճգնաժամի մը մէջ ամբողջ մարմինը ճարձատելով պիտի քանդուէր, երբեմն միայն, սեղ- մուած ակունքներու մէջէն ողորմելիօրէն կը պողաւորէր։

— Մայրիկ . . . մայրիկ . . .

Տաքնապները կ'փութային թթուկ- ներու կծու հոտը կը ծանրացնէր սենեկին

մթնոլորտը՝ ուր մօրը զսպուած խեղդուկ հեծկլտանքները հետզհետէ տկար՝ կը խառնուէին հիւանդ տղեկին ճիշերուն։

Պահ մը ետքը, անշարժ պառկած էր անկա, անդամները միտելային տոգուն- թիւնով մը ճերմկած թուրքէն կ'երկնա- յին սաւաններուն մէջ, թեթեւ շունչը տաժանագին դժուարութեամբ կը բար- ձրանար մինչեւ շրթունքը, իր ճնշումին տակ պզտիկ սարսուռներ տալով այտին մկանունքներուն. կիսաբաց աչքերուն մէ- ջէն սեւ բիւրեր կ'երեւային այնքան ան- կենդան եւ տմոյն որ, կարծես արցունքի պէս պիտի կաթէին երեսն ի վտար։ Մութ կապոյտ՝ գրեթէ սեւ զիծ մը կը շրջանա- կէր աչքերը, Բժիշկները ուղեցին մեկնիլ. բայց մայրը չ'ընշալով անդադառնալ ահ- ոսի իրականութեան, կը պաղատէր, անի- բականալի խոստումներ ընելով եւ խոս- տումներ նաեւ իր մահամերձ մանկիկին.

— Հոգի'ս, աղէկցիր, աչքդ բաց անգամ մը, մայրիկիդ նայէ', ալ երջանիկ պիտի ըլլանք քեզի հետ, ալ չ'պիտի ամշնամ քեզմէ դաւակս, մտիկ բրէ', ձեռք ձեռքի պիտի անցնինք փողոցներէն. հիմա ամէն- քը դիտցան որ իմ զաւակս ես դուն։

Դրանը առաջըր զրացիներ ժողովուած կը բամբասէին զինքը. սակայն ցաւին մէջ կորսուած մայրը չէր լսեր ասոնք, գրեթէ չէր տեսներ ատելութիւնով փայ- լատակող աչքերը, աններող նայուածք- ները։ Իր սիրտը այրող տառապանքին մէջ դեռ առջի օրուան հարկ դատած զգուշութիւնները հեռաւոր եւ սնտի կը թուէին իրեն։

Իրականութիւնն այն էր որ ոչ ոք թաղին մէջ զիրենք մայր ու զաւակ կը կարծէին. Ո՛վ զիտէ ուրկէ եկած եւ ի՞նչ ճակատագրական հրայրքի կամ արկածի մը զո՛հ այդ կինը հաստատուած էր թաղին մէջ, մինակը իր անբաղդ զաւակին հետ, իր աղքատիկ կացութիւնը զինքը կը պաշտպանէր հետաքրքրութեան, զրացի- ները կը կարծէին թէ պզտիկը հեռաւոր աղբական մըն էր որդեգրուած այդ կնոջ- մէն — առանձին մնացած օրիորդ մը։

Մայր ու տղայ ինքնաբերաբար հաս- կըցած էին իրենց դերը եւ մինչեւ այդ օրը իրարու համար ուրիշներու քով ցու- ցուցած չափաւոր սէրը ծածկած էր ի- րենց բուն վիճակը։ Արդէն անթերի պար- կեցութեամբ մը կ'ապրէր իր խիստ ա- ռանձնութեան մէջ դեռ երիտասարդ այդ կինը՝ որուն դուռը մէկը չէր զարներ եւ ինքը դուռը կ'ընէր միայն իր տղան պտտցնելու։

Հիմա, անակնկալ յայտնութենէն ամ- բոխը զայրացած՝ խառնած ըլլալուն, խուլ խեղճ մօրը տառապանքին, կը յառաջանար դէպ ի պզտիկ տունը։ Դեռ հազիւ թէ ի- րարու մէջ կը փոփոխային եւ իրենց հո- գիէն ըզխած ցեխին մէջ կ'աղտոտէին ա- նոր անունը, կ'զաւակնէր զէպ յառաջ, խած-

նելու պատրաստ, եւ աչքերէն արիւնով լեցուն. ոմանք մինչեւ հիւանդին գոց պատուհաններուն ներքեւ զլուխ կը շար- ժէին։ Երբեմն յանցաւոր կնոջ ձայնը լսելի կ'ըլլար եւ կարծես պահ մը լուս- թիւնը կը տիրէր փողոցին մէջ։

Առաջին քարընետող կասկածելի բար- քով կին մը եղաւ. ամուսնացած՝ անկարող մարդու մը հետ, անպատկառ բարեկե- ցութեան մը մէջ ապրելով, որուն աղ- բիւրները անծանօթ կը մնային ուրիշե- րուն եւ զորս իր ամուսինը չէր կրնար հայթայթել մինակը՝ այդ կինը ձայնը բար- ձրացուց։

— Մենք մեր թաղին մէջ չենք ուղեր յանցաւոր կին մը. թո՛ղ ուր կ'ուզէ հոն երթայ. իրեն նմաններուն տեղը հոս չէ. ինչպէս ալ մինչեւ հիմա խաբեց մեզի, լկտին։

Քաջայերուած՝ ամէնքը մէկ դոռացին. ա'յս, ի՞նչպէս մինչեւ հիմա չէին գիտած, ինչպէս իրեն ներկայութիւնը հանգուր- ժած էին, հապա՛ իրենց երիտասարդ տղաքը եւ աղջիկները. եւ երբ սնամիտ օրիորդներ վտիտ զլուխներով կը հետա- քրքրուէին՝ ձայները կ'անսօրանային եւ խստութեամբ կը ծածկուէր իրականու- թիւնը։

— Աւելի աղէկ է, թող չ'զիտնան։

Այդ ստորին ճաշակներով եւ բարքե- րով թաղեցին, որ դունչներին հոգին ապ- րող անասուններու պէս չէին կրնար հաս- կնալ անշահախնդիր հոգիի մը արկածա- լից թռիչքը, ոչ մէկ տեսակէտով ներողամիտ չեղան պայմանադրական գիծերէն չեղող դժբաղդ կնոջ համար։

Բժիշկները մեկնած էին վերջապէս եւ մանկիկը իր վերջին տաքնապներուն մէջ կը խորգար, երբ փողոցին մէջ ամբոխը կը փսխէր իր հուզոյն մաղձը. ամբողջ թա- ղեցին ցնորքի մէջ էր գրեթէ. եթէ իւ- րաքանչիւրը առանձին իր զրացին անո- ղք կը գտնար մօր մը ճգնաժամին մէջ այսչափ անգութ վարմունք մը ունենա- լուն, միւս կողմէ ատելութեան անդրս- պելի փափաքը կը վարակէր ամէնքը մէ- կանց, մինչեւ իսկ տղաքներ՝ ապական- ուած այս նողկալի մթնոլորտէն՝ առանց գիտնալու քարեր կը նետէին։

Եւ երբ յանցաւոր կինը բոլորովին մի- նակը գրեթէ խենթացած՝ իր՝ զաւակին զիտկը կը սեղմէր կուրծքին վրայ, վարը՝ ամենքը մէկ կ'ոռնային։

Հետեւեալ օրը պզտիկ զագաղը կ'անցնէր փողոցներէն եւ ամբոխներու յատուկ փոփոխամտութեամբ փղձկուած՝ վարագոյրներու ետեւէն ամէնքը կը դի- տէրն ալափոխուած դիակը այնքան սիրուն տղեկին, որուն մարմարի պէս ճակտին վրայ հովը կը ցրուէր սեւ խոպոպները, շրթունքը սեղմուած կարծես վերջին բո- ղոքի մը մէջ։

Սակայն օրեր անցան եւ մինչ ցաւե-

րով ակօսուած մօրը հօգուոյն մէջ զարհու-
րելի մզձաւանջ մը կը յամառէր վառնդի
մէջ դնելով իր մտաւորական վիճակը՝ ան-
դին ակօսաներ: Կը սրուէին խայթելու
համար:

Իր անսահման ցաւին մէջ փակուած
չէր տեսներ որ ոչ ոք կը բարեւէր զինքը.
իր բոլոր օրը կ'անցնէր գրեթէ կորսնցու-
ցած դաւկին պարագայ անկողնին քով ի
զօր փնտելով ամենաջնջին հետքերն
խակ իր գծրազգ մանկիկին:

Երբ տաժանելի քունէ մը ընդոտ ա-
թընալով պատահանը կը վազէր եւ կը
տեսներ զբաղներու ռիսիւմ գէմքերը, չէր
անդրադառնար անոնց ճանկելու պատ-
րաստ եղունգներուն. իր միտքը այնքան
արագօրէն կը ճամբորդէր դէպի գերեզ-
մանը ուր սիրելի մանկիկը ա'յնքան գու-
գուրացած տղեկը հիւլէ առ հիւլէ կը սպա-
ռէր հողին մէջ եւ խորհելով անոր պղտիկ
անդամներուն, հիմա կէս մը կերուած
որդերէն, այնպիսի ուժգին ցաւ մը կը
բզկտէր սիրտը որ աչքերը կը մթաղնէին
եւ իրաւ չէր տեսներ ատելութենէ տըժ-
գունած քտմանելի գէմքերը, որ յանցաւոր
կինը երենալու՝ կը քաշուէին ներս
իրենց պարկեշտ աչքերը չապականելու
համար անոր տեսքէն:

Անակիկայ գէպքի մը առթիւ հասկը-
ցաւ մէկէն զինքը շրջապատող կոյր ա-
տելութիւնը:

Երբ կը մուծնար, յանցաւոր կինը կ'եր-
թար մօտակայ աղբիւրէ մը ջուր առնե-
լու. մէկէն թաղեցին գայթակղեցաւ միեւ-
նոյն աղբիւրէն ջուր խմելու գաղափարէն.
եւ ուղեցին զինքը արդիւնէ անկէ ջուր
առնելու: Տառապանքէն յոգնած՝ անկա-

րող մարանչելու, անտարբեր եւ խորիստ
վարժունքով մը պատասխանեց. բայց
միտքը հետզհետէ յառցաւ, չեղօք դիւր
մը բոնող անձերն իսկ միացան ընդհանուր
հոսանքին, ալ պէտք էր զինքը վառել
թաղէն. եւ զիչերով խուժեցին իր տունը,
պռաւով եւ իր երեսին թքնելով ան-
ներելի յանցանքը:

Այսպէսով է որ առաւօտ մը կանուխ
նրբ պարկէշտաւուն մարգունները զլուխ-
նին բարձին՝ հանգիստ կը խակային, յան-
ցաւոր կինը գնաց գերեզմանատուն եւ
զաւկին վրայ երկար ատեն լալէ ետքը
առանց նստի նայելու հեռացաւ քա-
ղաքէն:

ԶՍ.ՊԷԼ ԵՍՍԵՅԱՆ

ՄԱՐԿԵՆ ԿԱՐԳԱՅԵՑ

(ԽՈՒՆԵՐ՝ ՊՍԵՆՏԵՐԻՆ Ս.Ռ.ՋԵԼԻ)

Երբ զաղափարի մարդ՝ Մուսեղ վարդա-
պետ խորունկ ազդեցութիւն մը գործած քլ-
լալով վրաս, հինգ վեց ամիսներ առաջ գրի
առած էի այն օգտաւորութիւնները, զոր ու-
նեցած էի իր պատկերին առջեւ: Եւ այսօր,
ուր անձնական ծանօթութեամբ մը մեր զա-
ղափարի եղբայրակցութիւնը ա'լ աւելի ամ-
բապնեցուած է, առջի օրերուն անկեղծ օգտ-
ւորութիւններուս մէջ ոչինչ կը գտնեմ աւե-
լորդ, չափազանցուած:

Ընդհանրապէս, անհասկանութեանց
հետ մտնական յարաբերութիւնները շատ
բան ջնջել կուտան այն դասումներէն եւ
զգացումներէն, որոնք՝ հեռուէն կազմուելով՝
մեծ համեմատութիւններ կը ստանան միօս:
Սառը հակառակ, Մուսեղ վարդապետ այն-
քան բարձր ու ազդեցիկ է իր ներշնչման՝ իր
մտնութեան մէջ, որքան շատ հեռուներէն
եկած իր համբաւին մէջ:

* * *

Թեւեւ. բանաստեղծը չէր չափազանցեր երբ կ'ը-
սէր.

«Մէրի երջանկութեան ուրուական մըն էր,
երբ առաջին անգամ փայլեցաւ իմ աչքերուս առ-
ջեւ:»

Ուրախութիւն կ'ենր սոս մասնաւոր յատկու-
թիւնն ունէր որ, մինչ ամէն մարդ չէր հասնէր
բանաստեղծին այս կամ այն արտաբերութեան,
ինք, ընդհակառակը երկինքները կը հասնէր փա-
մանակակից քննադատներէն մին՝ Ճէֆրի, «յոռե-
գոյն եւ յոռեգոյն» կ'ըսէր ամէն անգամ որ լա-
նաստեղծական նոր հրատարակութիւն մը քնէր
Ուրախութեամբ. իսկ կինը կը կրկնէր. «Լաւագոյն
եւ լաւագոյն»: Հետաքրքիր անձ մը ժամանակին
գտած ըլլալով տեսնել բանաստեղծին ներքին
կեանքը, հարցունեցաւ իրեն թէ ինչ տեսաւ անոր
քնակարանին մէջ.

—Տեսայ ծերուկ մարդը, պատասխանեց, որ
իր կնոջ հետ կը պարտէր պարտեղին մէջ. երկուքն
ալ տարեքինն առած էին, եւ այլը գրեթէ կոյր
էր. բայց երկուքն ալ կարծես սիրահար եւ սիրու-
հներ էին, որոնք իրարու հետ կը սիրաբանէն,
ա'յնքան փափկանկատ էին իրարու հանդէպ:

* * *

Իդրին Գոլեճը ձգէին քիչ յետոյ, Եւլի Իւ-
րահանեցաւ իր ազգականներէն ազդկան մը հետ
եւ երկու կողմէ ծնողները հաւանած էին Եւսա-
կայն, կրօնական եւ ընկերային հարցերու շուրջ
Եւլիին յայտնած կարծիքները այնքան խորհեցու-

Դրասեղանիս ծայրերէն ողելար մո-
ւերը վայրկեանէ վայրկեան կը կիկն հրե-
ղեն լեզուներուն ընկնող սարսափին տակ,
եւ պատրոյգե սեւ ուռուականներ՝ քափա-
ռայած ֆուրներու պէս՝ շրջելու կ'եղէն
հոս հոն: Խաւար իր աննիւքական ֆո-
ղարկումով կը սգաւորցնէ վառ աշա-
նակները ու ոսկեգոծ կողերը գիրքերուն,
եւ հոսուն նիւքի մը պէս կը լեցնէ ամէն
անկիւն, հոգիէն դուրս ըլլայ քե ներս:

Ու այդ Աղջամուղջի տեղի սիրապե-
տութեան տակ, շատեռն մեջ պատկեր մը
միայն կը ճառագայթէ պատին վրային,
շուսասիւն եւ կենսանորոգ: Պատկերը
կը ժպտի, կը խօսի, շուրջի մեղեդիներէն
վրայ խանդ ու ողորորոքիւն կը սփռէ.
օրհասական մուկերուն վերջին ճարձա-
սիւնները կը դադրին. եւ պատրոյգե սեւա-
մած ֆուրներն իսկ կը հեռանան իրենց
կարգին:

Պատկերը կը շրջի հիմա, անյոյդոյդ
ու խնդումներ. պատին վրային, անհե-
քեք բարձրութեանց վրայ քառած դիմերը
վեսօրէն կը նային անոր. նախանձը կը
սպառէ գիրքն եւ հոգիի մաղձը դառ-
նացուած է իրենց դիմին արտայայտու-
թիւնը: Զայրոյթէն՝ պոռալ կը փորձեն.
կ'ուզեն իրենց կոռիւկներով խուրճեր ու
ծուղակներ շինել անոր անվկանդ փայե-
րուն առջեւ, բայց այդ անխոհեմ շար-
ժումները իրենց գահալիճ անկումը կը
պատասխանեն:

Եւ չնացումէն մզոտսաներուն դիպ-
նացումը գարշահոտ կ'ընէ սենեակին
մթնոյնս. անոնց մարմինները աստի-
ճանաքար կը սարսաղումնին եւ այդ ընդ-
հանուր ապականութեան մէջ խուճկի

«ՄԱՂԻԿ» Ի ԹԵՐԹՈՒՆԸ (3)

Լ. Ճ. ՀԱՐՏԻ

ՀՈՉԱԿԱՒՈՐ ՄԱՐԴՈՑ

ՍԻՐԱՅԻՆ ԱՐԿԱՍՆԵՐԸ

ԴԱՐՁԵԱԼ ԲԱՆԱՍՏԵՂՆԵՐԸ

ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՍԵՐԵՐԸ

Օր մը Ուրախութիւն բարեկամներէն մին կը
խօսէր իրեն հետ Տը Քուլիտի յօդուածներուն
մասին: Անմիջապէս Ուրախութիւն խնդրեց իր բա-
րեկամէն որ խօսքը չշարունակէ. ինք կարդացած
չէր զանոնք եւ այդ պատճառաւ չէր ուզէր անոնց
խառնուել:

—Լաւ, պատասխանեց բարեկամը, Տը Քուլի-
տի խօսքերէն հատ մը միայն պիտի ըսեմ՝ քեզի եւ
այնուհետեւ ուրիշ բաներու վրայ կը խօսի. Տը
Քուլիտի կ'ըսէ թէ քու կինդ չափազանց բարի է:

Մէկ ակնթարթի մէջ ծերունի բանաստեղծին
աղօտ աչքերը լուսավառեցան, եւ ինք անմիջապէս
վրայէն ցատկելով խանդավառութեամբ գոչեց.

—Ատիկա ճշմարիտ է, Տը Քուլիտի այդ տեղ
իրաւունք ունի: Ուրախութիւն նախապէս ցոյց
տուած գարշադրը եւ արհամարհանքը յայտնի կեր-
պով փոխուած էր:

Ուրախութիւն կնոջ կուսական անունը Մէրի
Հըլինսըն էր. զերար սիրած էին իրենց տղայու-

ցին աղջիկը, որ ան, իր ծնողներն խորհուրդով ա-
մէն յարաբերութիւն խղիւղ Եւլիին հետ: Անգլիացի
բանաստեղծին կենսագիրներէն մէկ քանին կ'ըսեն
թէ Եւլիին այս առաջին ծախսութեան երեսին
ամբողջ կեանքին մէջ տառապեցաւ եւ տարակոյտ
չկայ որ, երբ իր առաջին սպերմանիկ ամուսնու-
թիւնը կնքեց, վերքը դեռ բուժուած չէր: Օր.
Հարրիէթ Ուէսթգոլդը անունը եւ գեղեցիկու-
թիւնը միշտ կը յիշեցնէր իր նախկին սիրուհին:
Հարրիէթ կ'ըսէր. Եւլիին քննադատները տակաւին
չէն կրցած հասնալ թէ Քուլիտ Մէլի մէջ Հար-
րիէթի եղած ձօնը, առաջին թէ երկրորդ սիրոյն
ուղղուած էր:

Հարրիէթ Ուէսթգոլդը Եւլիին քրոջ դպրոցա-
կան ընկերուհին էր. Եւլիին մեծ կարեւորութիւն
ընծայելով անոր լայնատեսութեան գաղտնի կու-
տոր, եւ այն գոհացումը կ'ունենար թէ իր աշա-
կերտուհին՝ հազիւ տասնեւից տարեկան՝ իր գա-
ղափարներով կը խմբուէր: Հարրիէթ Եւլիին հա-
մար հերոսային անձնութեան եւ զոհողութեան
մարմնացումն էր:

Անոր հայրը անգլո-թ կերպով վար-
ուած էր աղջկանը հետ, եւ բռնադատած էր զայն,
որպէս զի վարժարան երթայ . . . Եւ խորհուրդ-
տուի որ դիմադրէ իր զօրը կամքին: Հարրիէթ
ինծի գրեց թէ ամէն դիմադրութիւն անողուած
էր եւ թէ ինծի հետ պիտի փախչէր. արդարեւ
վերջ ի վերջոյ իմ պաշտպանութեանս ապաւինե-
ցաւ:»

Երկու երիտասարդ սիրակցորդները Եւլիսպուրկ

բնութիւն մըն է որ կը բարձրանայ յաւ-
րոյր: Ա՛ն է, պատկեր, որ կը բուր-
ման անկիւս ոգիով: Լայնօրէն ներդա-
միս եւ վեհանկնթիւն խորհող՝ այդ պատ-
կերը հանգստեան վերջին աղօթքները կը
կարդայ իր ոսկեման վրայ:

Բանականութիւնն՝ սրտին դէմ մղած
պայքարին մէջ վերջնապէս յաղթական,
ջախջախեց Հաւատքին յէտին խաւիւնը
խորանները: Կողերը որ պաշտումի առաւ-
կայ մըն էր առաջ, այլեւս հազար կեղ-
ծիքի տակ: Եւ այդ բարոյական փայլա-
ման մէջ դարձեալ ա՛ն էր, պատկեր, որ
իր ասպարեան հաւատքին ոյժովը վեր-
կենցաղը տուաւ քրտած հոգիներուն: Անոր
յանդուգն անկեղծութիւնը ընկճեց եւ շիռ-
թեցուց զիս, եւ անոր խօսքերը, որոնք
մեզադի հնչունութիւնն ունեին, սարե-
րու վրայ, ժայռերուն մէջ խկ աւճա-
գանգեցին:

Գացին: Կեղծ բարեպաշտները, սոս
խնասունները եւ խաղախ շովեկները
գացին անեմիս աշ. անոնց ճոզացող ձայ-
նը չի լսուիր այլեւս, ու պատկերը՝ դեռ
իր արհամարհոտ նայումովը չի սրտնցու-
ցած կը դիտէ անոնց անկանոն նահանջը:
Պահ մը բազումները վեր կը բարձրացնեն
ան, յաղթական կամար մը ձեւացնելով,
եւ ստորնութեան բոլոր դարպասները
խոնարհութեամբ կ'անցնին անոր տակին:
Այլեւս հիմա իր ձեռքն է անոնց նախա-
նայտը, փոքրիկ շարժում մը պիտի բա-
ւեր կամարը փչցնելու եւ անաւոր շախի
մը ծանրութեամբ իջնելու անոնց գլխուն:
Քայց կ'անցնին կարգա՝ ստախոսներն ու
դրոժմանները, կ'երթան, եւ պատկերը կը

նայի դեռ, գերագոյն անձնութեան
ժպիտովը պատկառած:

Եւ օր մը՝ երբ մարդկային սկաւա-
մսութեան գործել տուած անպարտա-
քիւնները ինքնին ծիծաղելի երեւան, եւ
այսօրուան փրկոճողները խանդավառ
պաշտողներ դառնան, ան՝ պատկերը
պիտի ժպտի դարձեալ, պատկառոտ եւ
վեհագոյն: Ու այն ատեն մարդը հոգի-
ները եւ անկեղծ սիրտերը պիտի ցնծան:

ԼԵՌՈՆ ԳԵՐԵՃԱՅԱՆ

ՀԱՅ ԴՊՐՈՒԹԻՒՆՔ

ՈՍԿԵԴԱՐ ԵՒ ՎԵՆԵՏԻԿ

Վ.Կ.

ՄԵՐՈՊԵԱՆ ԼԵՋՈՒՆ ԱՄԵՆԱԿՈՐՈՂ

Այնքան ճշմարտութիւն մըն է, այո,
թէ Հայոց ազնուաւորին լեզուն, որով
թարգմանուեցաւ Ս. Գրոց մեծագոյն մասն
ի մէջ այլոց, այսօրուան օրս ամենայնիւ
բաւական է տոհմային գարուծեան բոլոր
ծիւղերուն, գրականին ու գիտականին
միանգամայն. եւ սքանչացմամբ միայն
կրնանք զիտել՝ թէ հազար հինգ հարիւր
տարի եւ տեղի՝ առաջ գրուած կամ քսոս-
ուած լեզու մը նոյն իսկ տառնեւհնգ
դար յետոյ կարող կ'ըլլայ մարդկային ա-
մէն միտք բացատրել, համազօր արդի
կատարելագոյն եւրոպական լեզուաց:
Չեմհասք կը վկայեն թէ ո՛չ հին Յու-
նարէնը եւ ոչ Լատիններէն կրկերոնեան
լեզուն կրնան մրցիլ յայսմ մասին մեր
տոհմային ոստանիկ լեզուին հետ, որ

բարձրաբերձ թափնորով ելած հասած է
կատարելութեան բարձունքը Ե. զարու ա-
ռաջին կիսուն մէջ: Իբրեւ յղկեալ եւ ճշգրտ
լեզու՝ ունի կատարեալ քերականութիւն,
որ բուն իսկութիւնն է. ծուծ լեզուի է,
ինչպէս բնած է բանասէր ոք, եւ դոր իր
անստգիւտ անեղծութեամբ հազիւ ուրեք
կարելի է գտնել յաջորդ դարերու մատե-
նագրութեանց մէջ: Իբրեւ մեծատուն մե-
ծագանձ լեզու՝ ունի արեւելեան պեր-
ճութիւնն եւ ճոխ պէտպիսութիւն՝ գաղա-
փարաց յայտարար անուանց եւ ասաց-
ուածոց, — եւ ոչ սոփեստական զարդուց եւ
մարացածոյ ածանցմանց բաղձապիտի
խանգարումներ, մերթ յուրակաւին, մերթ
արարականին եւ մերթ լատինականին
նիւթական ստորուկ նմանութեամբ: Եւ
վերջապէս, իբրեւ յառաջդիմական կամ
դարգացման ընդունակ լեզու՝ կ'աւանդէ
մեզ ճարտար արուեստ պարզ, յստակ,
կանոնաւոր ու բնական խօսողութեան,
ինչ որ հական նկարագիրն է այժմու
զարգացեալ լեզուաց, եւ մ'անաւանդ
բարդութեան ու ածանցման որոշ ու մե-
կին կանոններ, որ ա՛յնչպի կարեւոր են
դարդիս գիտական բացատրութեանց, եւ
որոնց շնորհիւ է որ կարող եղած ենք
հայացնել նոր լեզուներէ թարգմանաբար
առնուած հազարաւոր բառեր՝ զրեթէ միշտ
յաջողութեամբ, երբ միտ դրուած է տոհ-
մային լեզուին օրինաց:

Կը զարմանանք այսօր թէ ի՛նչպէս
տառնեւհնգ դար առաջ գրուած լեզունով
մը կարելի կ'ըլլայ ի հայ վերածել, զոր
օրինակ, Լաֆօնթէնի նման առականսոս
հեղինակի մը զուլաւ — գործոցը, Գոնտիոն
մը, Կուրտիոս մը Ֆենեյոն մը եւ որ ի
ամուսնութեան անհրաժեշտ պէտքին վրայ եւ իր
բարեկամներէն մէկուն ըսաւ թէ Օր. Միլլիքը
կրնութեան պիտի խնդրէ: Բարեկամը առաջարկեց
ուրիշ կին մը եւ նոյն իսկ յանձն առաւ առաջարկն
ինքն ընել: Աստու մը մինչ երկու բարեկամները
միասին նստած էին, մերժումը պարունակող պա-
տախտագիր մը եկաւ:

— Տեսա՞ր, ըսաւ Պալլըն, թէ վերջապէս Օր.
Միլլիքը պիտի ըլլայ իմ կինս. ես անոր պիտի ա-
ռաջարկեմ:

Արդարեւ, ըսածին պէս ալ ըրաւ. 1815 յուն-
վար 10ին Պալլըն այսպէս կը գրէր Թոմաս Մուրի.
«Այս շարժում ամուսնացայ. մեր զեղին ե-
րէցը պատկեց մեզ. «Մօրնիկ Բօսթ» թերթին ալ
ծանոց մեր ամուսնութիւնը»:

Բայց պատկին յաջորդ առաւուն իսկ դառն
յուստիարարութիւն մը պատեց զինք, թէպէտեւ
ան այսպէս կը գրէր իր մէկ բարեկամին.

«Սուրբ թէ խելացի մարդ մը բնաւ
չամուսնաւոր. բայց յիմարի մը համար, կը կար-
ծեմ թէ ամուսնութիւնը ամէնէն անուշ բանն է
ապագայ վիճակներու համար. իմ համոզումով
մարդիկ պէտք է պայմանագրութեամբ ամուսնա-
նան. բայց կատարելապէս վստահ եմ թէ ես իմ
պայմանագրումս պիտի վերանորոգէի, նոյն իսկ եթէ
յաջորդ շրջանը ինչպէս եւ ինք տարուան համար
ըլլար»:

Աւա՛ղ. իր պայմանագրումը շուտով պիտի ա-
ւարտէր: Տարի մը վերջը Պալլըն «կը պայքարէր
ամբողջ աշխարհի եւ իր կնոջ հետ»: Այլ եւ կին
իրարու յարմարած չէին բնաւ:

(Շարունակելի)

փոխան եւ հոն ամուսնացան Արթուրական օրէնք-
ներուն ձեւակերպութեանց համաձայն: Բայց երբ
անցան իրոյ խանդավառութեան առաջին օրերը,
գրամին պակասը այն ատեն աւելի շեշտուեցաւ.
Հարկէք որճարունի մը աղջկին էր, այդ պատճա-
ռաւ էր որ Եւլիին հայրը ձախող ընտրութիւն մը
կը նկատէր իր տղուն առած կնիւն: Երկար ատեն
Եւլիին հայրը ու է գրամական օգնութիւն չըրա-
ւեր նորապատկ տղուն, միեւնոյն ըլլալով բռնեց
նաւ «Հրեայ Ուէսթփորթ»-ը՝ աղջկան հայրը: Բայց
վերջ ի վերջոյ, երկու կողմէն ալ զգացին երեւոյ
սխալը եւ մասամբ ալ բաւական համարելով ա-
նոնց կրած նեղութիւնները, տարեկան երկու հա-
ւերու ոսկին նպատակ մը յատկացուցին:

Տէր եւ Տիկին Եւլի Լոնտոն վերադառնալով
սկսան տարօրինակ կեանք մը վարել. բանաստեղծը
երկրային խնդիրներու վրայ չէր խորհեր, իսկ Հար-
րիէթ ամառները տանտիկին մըն էր: Ճաշը ըստ
բախտին կուգար կը գրուէր սեղանին վրայ. եւ երբ
պատահարաւ մէկ քանի հիւրեր գային եւ մեղէն
կերակուէր մը չըլլար ուտելիք, Եւլի անմիջապէս
կ'երթար եւ մէկ քանի տետակ խմորէն գնելով
կը հրամայէր սեղանակիցներուն: Եւլի կենդանա-
կան անուշ չէր առնէր. ալբոյի գործածութենէն
ալ հրաժարած էր: Երբ փողոցին մէջ քալած ա-
տենը անօթութիւն զգար, հացադործի մը խանութ-
թը կը մտնէր եւ թեւէն տակը հաց մը առած
դուրս կ'ըլլէր. չէր կրնար ըմբռնել թէ մարդ մը
ինչպէս հացէն աւելի եւ ուրիշ բաներու պէտք
կրնայ ունենալ:

Բայց Եւլիին ինչպէ՞ս լքեց այն կնիւն, որուն հետ
ամուսնացած էր, զայն պաշտպանելու համար.
ահա հարցում մը, որուն պատասխանը որոշ չէ. բ-
այց կան թէ սկսեց եր կասկածիլ իր կնոջ
հաւատարմութեան վրայ. ուրիշ հաւանական
պատճառ մըն ալ այն է թէ Եւլի նոր սէր մը
սկսած էր հիւսել: Մէրի Կոտլինի հետ Այս սէ-
րը այնքան արագ մշակուեցաւ որ երկու յանցա-
պարտ սիրահարները միասին փոխան, իսկ լքեալ
կնիւն անձնասպան եղաւ: Տարի մը վերջ, Եւլի
անոր ուղղեալ զրեց շատ յուզիչ բանաստեղ-
ծութիւն մը, բայց աւա՛ղ:

* * *

Լորտ Պալլընի համբաւն ու ընկերական բարձր
դիրքը, իր բանաստեղծութիւններուն շոգոյն
փայլը, իր ճամբորդութիւններուն վիպային
պատմութիւնը, իր նկարագրեղ մեղամոզմութիւնը,
այս ամենքը միասնաբար թիւգող հմայք մը կը
սփռէին իր շուրջը:

Պալլըն տառեւհնգ տարեկան էր, երբ իրա-
հարեցաւ Մէրի Անն Չեռօթթի, թէպէտեւ տարի-
քով շատ պզտիկ էր դեռ եւ աղջկը զինքը դեպ-
քոցական տղու տեղ գրած էր: Այս առաջին սէրը
միջագոյն Պալլընի կեանքը: Այնուհետեւ բանաս-
տեղծը սկսաւ ճամբորդել: Աթէնքի մէջ ապրե-
ցաւ Թէոփոթա Մուրիի հետ, որ այրի կնիւն էր
Անգլիացի փոխ-հիւպատոսին. Թէոփոթայի երեք
սիրուն աղջիկներուն տարեցը՝ Թէրէզա՝ անմահա-
ցած է Պալլընի գրին տակ, իբր «Աթէնքի Կոյս»-ը:

1813ին Լորտ Պալլըն լրջօրէն սկսաւ խորհել

կարգին. նոյն իսկ էմիլ Զօլան, զուտ գաղղիական մտքի այս նորագոյն արտադրութիւնը, զոր իրրեւ փորձ (քանի մը հատուածներ միայն) թարգմանած է Տօք. Սեւեան փաշա՝ ցոյց տալու համար թէ ի հարկին Զօլան անգամ կարելի է խօսեցնել Մասրոպեան լեզուով, եւ աւելորդ է ըսել՝ թարգմանած է մեծ յաջողութեամբ, ինչ որ հետաքրքիրք կարող են տեսնել Պատկեր Աշխ. Գրականութեան Բ. Հատորին մէջ. եւ նոյն իսկ զուտ գիտական հատուածներ, առ ի փորձ թարգմանուած են ճաշակի մէջ գաղղիերէն լեզուէ բառ առ բառ թարգմանութեամբ, բայց բոլորովին հայադարձ, մինչեւ կարծել թէ հայերէն վարդապետած ըլլայ հեղինակը: Ահաւասիկ ճաշակ մը այդ թարգմանութեանէն:

«Եւ արդարեւ զի՞ առնել, զիս՞րդ դամադիտ լինել հիւանդութեանց, յորժամ ընտանեացիներն չցուցանիցէ մեզ ճշդիւ գտակար զօրինուած նոցա եւ զպատճառս. կալ եւ մարտնչել՝ ընդդէմ նշանաց հիւանդութեան՝ առ ի հաճելոյ զարդար ներդրութիւն հիւանդացիներն: Այլ ո՞ր իմանայ թէ այս տաժուած անհասնար սոյնմ նման է, յորժամ գունդ որ դնիցէ սփոփել զցաւս զոր դործէ ի մարմնի. տարր ինչ օտար՝ առնոց զնո հանել անտի ջանալոյ: Հնարէ՞ր դոնեայ դիւր առնել ի ցաւոց, եւ այնու օգտակար ցաւածին լինել. այլ եւ այն իսկ չվճարի յաճախ Արեւնհանութիւն (saignée) դիւրե որոց ի թորացաւէ տառապելոյն. այլ յաւելու մեծապէս զպատճառս մահու: Գարձեալ, որպէս տեսն փորձ եւ կիրթ անտախտօք (pathologiste), բաղում են հիւանդութիւնը զոր թողուլ առանց դեղոյ չէ ինչ փնտաւար՝ քան զտաժուածին այնպիսի յորում ամենայն միջին է եւ անյայտ»:

Ուրիշ հատուած մըն ալ, աւելի գիտական.

«Տուր անկանել մարմնոյ իմիւր ծանու ի բարձուէ. որպէս յորժամ գնդակ մի կապարեայ հոսիցի յերկիր, ընդ հոսելն անդէն կտփիցի ի շորժմանէն որ հոսէրն զնո ի վայր, այլ ջնշուցու իսկ եւ իսկ: Դարձումն որ կորիցէ առ աջօք՝ դառնայ արդեամբք ի վերմութիւն. զոր թէ ամփոփիցես նովին վերմութեամբ մարմնիցի անդէն վերացուցաւ զդեղակին ճշգրտիւ ի բարձրութիւն անդը անդը ծնուցանիցէ բախիւն գնդակին՝ գտցի ճշդիւ հաւասար քանիծուած շորժմանն կորուսելոյ: Եթէ կտփիցի երկիր յընթացից իւրոց, վերմութիւն որ ծնանիցի ի շորժմանն դարձարելոյ՝ բաւական լիցի դարձուցանել զնա ի շորժման»:

Հետաքրքիր էի գիտնալ թէ կիւսթավ լը Պօնի այս գիտական հատուածը ինչպէս կը թարգմանուէր ԺԹ դարու գրաբարով Վենետիկի ակադեմիկեաններէն:

Եւ բաց աստի, եւ դարու օսկեզինիկ լեզուն մարդկային խօսողութեան ամէն տեսակին, զրական ամէն սեռերու, կրնայ պատշաճիլ վայելչապէս, պինդ ու կուռ դասականէն մինչեւ ընտանեկանը, մինչեւ ժողովրդական հասարակ բացատրութիւնները, եւ ոչ ուրեք կը գեղեւի անձարակութեամբ կամ վարանմամբ: Ս. Գրոց պարզ մասին լեզուն, ընդհանրապէս Աւետարանները, վկայ են ըսածիս, եւ դարեւ

բու ընթացքին մէջ երբեք հարկ տեսնուած չէ յունարանութեամբ կամ լատինարանութեամբ սրբագրել Աստուածաշունչը, վասն զի իրրեւ ծիսական լեզու անիմանալի չէ մնացած ժողովրդեան նաեւ անուս խաւերուն: Ոչ հելլենաբանք եւ ոչ լատինաբանք համարձակած են գրիչ դպցնել Հին ու Նոր կտակարանաց լեզուին, որ մասնական եղծումներէն անեղծ ու անարատ հասած է մեզ, եւ ա՛լ մեր կեանքին հետ խմորուած է անբաժան կերպիւ, եկեղեցական նուիրագործմամբ: Թող թէ բանասիրական տեսակէտով ալ ունի մեծ արժէք, եւ իբրեւ գեղեցիկ լեզու՝ անհամեմատ հրապուր:

Կ'ուզեմ զիտել տալ նաեւ թէ մեծանուն Գարագաշ, օրինակէ հաճախ, որուն դասական կուռ լեզուն յայտնապէս կը տեսնուի իր նախկին թարգմանութեանց կամ գրուածոց մէջ, լեզու մը յար եւ նման Եղնկի, Եւսերիոսի կամ Ոսկեբերանի. — եւ ասոր համար էր որ Հ. Ղազարիկեան կաթիլաբխն անուանած էր այս նմանութիւնը Բագրատունիէն թելագրուելով. — նոյն ինքն Գարագաշ, որ 1842ին թարգմանած էր Բոսուէն եւ Ռասինը դասական սքանչելի հայկարանութեամբ, գիտցած է ի հարկին գրել նաեւ սքանչելի պարզութեամբ, շնորհիւ անշուշտ Մասրոպեան լեզուին չնախարհիկ յատկութեան, որով կարելի է դասական լեզուին բարձունքէն իջնել զրական ընտանի մակարդակին վրայ, առանց դեղոյ եւ շնորհաց հրապոյրէն բան մը կորսնցնելու: Տեսանք երկու նախորդ յօդուածներու մէջ Գարագաշի թարգմանութիւնները կամ ինքնագիր գրուածները. տեսնենք այժմ 1887ին ճաշակի մէջ հրատարակած իր «Հայ Մատենագրութիւն» խորագրով գրութենէն փոքրիկ հատուած մը, զոր պիտի արժէ բաղդատել իր դասական թարգմանութեանց կամ գրուածոց հետ, խելամուտ ըլլալու համար Մասրոպեան լեզուին անհամեմատ կարողութեան. . . ճարտար ձեռքերու մէջ.

«Յետ խօսելոյ, յառաջնում միամեայ չըջանի անդ ճաշակիս, զպատմութենէ ծննդեան եւ աճման Հայ լեզուին, չէ ինչ անդէպ, նա՛ կարի իսկ վայելուչ, ճառել յերկրորդումն զարդեանց այնքաճման, այն է զՀայ մատենագրութենէ, անդատին ի ժամանակէ անտի անգիրն վիպատմութեան, մինչեւ ի գրովն առ թարգմանչօք, եւ անտի մինչեւ առ մեզ: Այսպիսի ջան վաստակոյ, որպիսի մերս է, չպարտի, որպէս կարծեմք, աւելորդ իմն եւ դուզնաբեայ թուել որոց ցանկանն գիտել զպատմութիւն, նա՛ մանաւանդ տեսանել իսկ իբրեւ աջօք զհետ անցից լեզուին յընթացս այնչափ յեղափոխ ժամանակաց, որ վեր ի վայր հարեալ եղծին զմենայն որ ինչ միանգամ լուծն էր եւ հին եւ արդարեւ տոճմայիս»:

Ահա համեղ պարզութիւն լեզուի, տահա գեղեցիկ հայերէն, որ սակայն ըստ էութեան նոյն եւ նման է Ն դարու դասական հայերէնին, անստղիւտ քերականու

թեամբ եւ յստակ ու զիւրիմաց կարգով, թէ եւ վեր ի վերոյ թուի այնպէս այլադան եղնիկէն կամ Եւսերիոսի թարգմանութենէն: Արեւելեան լեզուի պերճանքը ո՛չ ամէն նիւթի կը պատշաճի եւ ոչ անհրաժեշտ պայման մըն է ընտիր հայերէն գրելու. ըստ տեղոյն եւ ըստ նիւթին հանգամանաց հրաժարիլ պերճանքէ՝ ոչ միայն չի նուազեցնէր գրուածքին հրապոյրը, այլեւ յաճախ ճշգրտութիւն եւ շնորհ կ'ընծայէ գրութեան, թարգմանութիւն թէ ինքնագիր, ինչպէս ուղորարար աշխարհիկ լեզուի մէջ. հակառակն է յաճախ որ կը խրթնեցնէ գրուածքը եւ կը տանի մինչեւ սոփեստութիւն. իմաստը լեզուի գեղեցկութեամբ զարգարելու թափանցիկ հարամտութիւնն է այսինքն, զտղափարի աղքատութիւնը պարզապէս, ինչ որ այլ հաս չի զօրեր արդի ժամանակաց մէջ:

Քանի որ քանդու է Աւետարանի լեզուն, — եւ պիտի մնայ կանգուն ցորչափ տեւէ բաւէ Հայ. Եկեղեցին, — զրաբար լեզուով մատենագրելու գեղեցիկ օրինակը պիտի ունենանք մեր աչքին առջեւ, մեր ականջին տակ, երբ հարկը պահանջէ: Աւետարանը, որ Գրիստոնէութեան հոյակապ թուումն է արտաքին հոսանաց դէմ, իր հայերէն չքնաղ թարգմանութեան մէջ պիտի մնայ միշտ նաեւ հզօրագոյն թուրք լեզուական օտարոտի խորթութեանց դէմ իր հայեցի անստերիւր հանգամանօք, եւ պիտի ըլլայ նոր հայերէնի զարգացման գլխաւոր տարերքներէն մին իր անմոլար առաջնորդութեամբ, իբրեւ փարոս լուսապայծառ, որուն լոյսէն հարկ է թէ օգտուինք առ հասարակ, նոյն իսկ երբ կը գրենք աշխարհիկ լեզուով, — գրական աւելի բարձրագոյն վախճաններու վերապահելով հին դասական պերճ լեզուն, երբ տեղի կայ պերճութեան, կամ Այտըննանի բացատրութեամբ, «Երբ գեղեցկութիւնն ի հանդիսի է»:

Յ. ԳՈՒՐԳԷՆ

ՎԵՐՋ

Յ. Գ. Նախորդ (ԺԲ) յօդուածիս երրորդ սիւնակին 11րդ տողին զխոսքս բառը պէտք է կտրուի զիստով:

ՊՈԼՍՈՅ ՇՐԱՊԱՐԱԿԻ ԿԱՅՈՒԹՈՒՆՆԵՐ

Անձրեւները առատ են, խողակը լաւ է, ափիոնը յուսալից, պոստամենները աղէկ հունձք կը խօստանան, բաժապկը յարատեւ կերպով բարձրանալու վրայ է, եւ դեռ կարգ մը անվերջանալի. . . լուրեր, որոնց արձագանք եղան ատենէ մը ի վեր տեղական թերթերը պտրբերաբար: Ամէն գործի մարդոց վրայ այս գարնան լուրերը ազդեցութիւն մը ըրին ամբողջ յուսատու եղանակի միջոցին, եւ սակայն զժառանգութիւնը հոն է որ ակնկալուած

գործառնութիւնները չունեցան ցարդ այն հանգամանքը զոր մամուլը տալ ուզած էր անոնց, անգիտակցաբար անշուշտ: Հոս տեղը չէ ոչ ալ յարմար առիթը՝ մեր մամուլին մէկ մասին կարգ մը թերութիւնները քննադատելու, մանաւանդ որ այդ լուրերը հաղորդելու մէջ յայտ եկած անձեռնհասութիւնը եւ անշլշահայեցութիւնը շատ ակնհերեւ ու ամէն ընթերցողի ծանօթ ճշմարտութիւններ են: ուստի կ'անցնիմ իմ ընդհանուր տեսութեանս՝ Պոլսոյ հրապարակին վրայ:

Այս օրերս արմտիքի գործառնութիւնը շատ աննշան են, վասն զի անցեալ տարուան հունձքը, զոր օրինակ էսկի շէնիւրի մէջ, ժամանակէն առաջ ուղարկած է, եւ մինչեւ անգամ հոն ուղարկու համար պէտք եղած ցորենը հիմայ ուրիշ տեղ կը հայթաթուի. նոր հունձքին դալով դեռ 15-20 օրուան կը կարօտի վասն զի կալի դեռ նոր սկսած են:

Միւս կողմէ խոզակի հունձքն ալ ամէն տարուէն աղէկ, առատ եղաւ, Պրուսայի բերքը 14-15 զրուշի քիլօն ծախուեցաւ, այնքան առատ էր հունձքը որ դրամ չի բաւեց նոյն իսկ Պանքաներուն, խոզակ գնելու համար: Յաւալին հոն է որ անկարելի եղաւ քանի մը զրուշ աւելի գնահատել տալ թուրքիոյ այս առատ բերքը, մինչդեռ անդին, Ամերիկա կը յաջողի բամպակին ահագին հունձքը կարենալ գնահատել տալու համար, ազդու միջոցներ ստեղծել. ասիկա տեղացիներուն մէկ անճարակութիւնն է, որմէ Եւրոպա միշտ կ'օգտուի. Նիկոմիդիոյ գիծը թէեւ ի սկզբան Պրուսայի չի հետեւցաւ այսինքն 15-17 զրուշ գին կ'ուղէր, եւ սակայն հիմայ անոնք ալ տեղի տուին եւ Պրուսայի գիներով անոնք ալ բաւական վաճառումներ րրին:

Թիֆլիսի գործառնութիւնը յաջող գացած էին մինչեւ ապրիլ. անկէջ ի վեր Եւրոպայէն խնդրանք չկայ, որով գրեթէ գործ ալ չկայ:

Արիւնի լուրերն աղէկ էին թէեւ, ալ սակայն էսկի շէնիւրի եւ Պոլսի հունձքը եղեամէն բացարձակապէս վնասուած ըլլալը կ'իմանանք, որով միւս տեղերու բերքի մասին ալ տակաւին ստոյգ լուրերու կը կարօտինք:

Գործառնութեանց այս ընթացքը թուելէ վերջ, կ'անցնիմ Եւրոպական հրապարակին: Ամերիկայի շահագէտները համաձայնած՝ բամպակի դրսդ մը կազմելու վրայ են, հրապարակին զէկը իրենց ձեռքըն է հիմայ, զինքնու ելեւէջը անոնց քմահաճօքէն, անոնց խաղերէն ու հեռատես հաշիւներէն կախում ունի: Այն ամէն ֆապրիքաները որոնց նախնական նիթը (matières premières) բամպակն է, զիւրին է անշուշտ երեւակայել թէ ինչ կացութեան մէջ կը գտնուին հիմայ անոնցմէ ոմանք գործադուլի մէջ են այս օր

րերս, եւ կամ չաբաթը քանի մը օր միայն կը բանին, որով հարկադրուած՝ բամպակի գնոյն համեմատութեամբ գիներնին բարձր ընել, այնպէս որ թէ՛ բամպակիդէնի (մանիֆաթուրա) եւ թէ՛ մանածեղէնի վրայ ընդհանուր գնոց բարձրացում մը յառաջ եկած է ներկայիս:

Հակառակ եւրոպական հրապարակներուն վրայ տիրող սղութեան հոս, Պոլսոյ հրապարակը եւ թէ գաւառները շատ յարմարաւ ազդու չի սկսած են գիներու յառաջացումէն. ասոր ալ պատճառը ընդհանուր գործառնութեանց նուազ ոգեւորուած վիճակ մը ունենալն է, եթէ լաւ առեւտուր ըլլար, սթոքը պիտի պակսէր անշուշտ, եւ հետեւաբար նոր բարձր գիները մեր հրապարակին վրայ պիտի տիրէին. նուազ գործառնութիւն տեղի ունենալուն պատճառները վերը պարզեցի, մէջ բերելով մեր երկրին զլխաւոր բերքերուն գին մէջտեղ ելած չըլլալը, մինակ խոզակը դրամի վերածուեցաւ ինչ որ անաճիւն չի բաւեր ընդհանուր գործառնութիւն առաջ բերելու համար. ամէնէն աւելի արմտիքն է կարեւորը, որով կալի եղանակէն վերջ մեծ գործառնութեանց յոյս կայ:

Պոլսոյ վաճառականներէն շատեր մեր հրապարակի ընթացքը առանց ուսումնասիրելու, գործերու նուազութիւնը գիներու բարձրութեան վերագրելով, առիթ կը փնտռեն միշտ յոռի գիներով ապրանք ծախելու, ինչ որ վաճառման քանակին վրայ հիւլէի չափ ազդեցութիւն մը այս սինքն յաւելում մը առաջ չի բերելէ զատ, հրապարակին վրայ աններդաշնակութիւն մը գոյացնելուն պատճառ կ'ըլլայ. դատաւարտելի ընթացք մը, որուն մասին հոս խօսիլ պարզապէս կրկնութիւն մը պիտի ըլլար ժամանակին արդէն այս միեւնոյն սրեւակներուն մէջ գրուածներուն:

Գործելու նմանօրինակ կերպը փոխանակադիր քաշող ու ծախող վաճառականներուն ալ փոխանցուած ըլլալ պիտի կարծուէր անշուշտ, երբ վերջերս օրաթերթի մը մէջ երեւցած փոխանակադիր միջնորդի մը մէկ տրատուէրը լսելէ վերջ, չուզուէր ատոր պատճառները իմանալ եւ ըստ այնմ համոզում գոյացնել: Փոխանակադիր վաճառականները ուղղակի գնող վաճառականներուն զիմեւ հարկադրուել են. իրաւունք ունին անշուշտ, վասն զի, ինչպէս ուրիշ առթիւ ալ ըսած եմ, մեր հրապարակին վրայ փոխգրի միջնորդ չկայ, ամէնքն ալ վաճառականը չի խորհելով միշտ իրենց միջնորդէքը շատի բերելու կը ջանան, եւ յաճախ ատոր համար իրենց խոստումներուն աէր չեն ըլլար, վաճառականները իրարու կը ձգեն, վէճերու պատճառ կ'ըլլան. անոնց առաջը առնելու համար է որ շատ մը վաճառականներ ուղղակի փոխ գիր ծախելու հակամէտ են. կ'ընդունիմ միջ

նորդին գոյութեան պէտքը, պաշտպանած եմ արդէն շատ մը առիթներու մէջ անոր իրաւունքները. Բայց բուն միջնորդը, իր գործին գիտակց միջնորդը զօրազգաբար մատով կը համարի մեր հրապարակին վրայ. անոնցմէ շատեր իրենց ծախած փաթիլն քաշողը անձամբ իսկ չեն ճանչնար. ո՞վ կրնայ պարտաճանաչ եւ պատուոյ նախանձախնդիր միջնորդին դերը ու բանալ, միջնորդ մը որ ի ձեռին ունի ամէն կարգի թուղթեր, կատարեալ տեսակով (assortiments) եւ զանազան աբսորբօյով (appoints), միշտ կարող է իր յաճախորդը եղող վաճառականը գոհ ձգել, մինչդեռ այս վերջինը ուղղակի գործելով զօրազգաբար անհաշիւ փոխ մատուէր իր ուզած տեսակներովը գումարալ կարենալ հայթաթելու համար, միջնորդի կարեւոր տուներ կան մեր հրապարակին վրայ, մանաւանդ Ղալաթիա, որոնք միջնորդի անունէն փրկուած, տակաւ Սնդանաւորական Տուն (Maison de Banque) ճանչցուելու վրայ են. ասոնց գործառնութիւնը անքննադատելի է. միջդեռ անդին կան կարգ մը ոտքի վրայ չըջուն միջնորդներ, որոնք գործ կարգի դնելէ աւելի, գործ աւելու ընթացքն էր որ մէջ բերած էի ատենօք:

Այս կարգի չըջուն փոխանակադիր միջնորդներն են, որոնք վաճառականներու կողմէ իրենց նկատմամբ ի գործ դրուած ընթացքէն բնականաբար դժգոհացած, աղերսագիր տուելու եւ Առեւտրական Սնեկին ուշադրութեան եւ նկատառման յանձնարարներ են այս խնդիրը. եւ սակայն Պոլսոյ Առեւտրական Սնեկակը պէտք եւղած հակիրճ պատասխանը տուել է անոնց, յայտարարելով թէ՛ բան մը պահանջելու համար նախ պահանջելու իրաւունքը ունենալու է որ ուրիշ եղանակով չըլլար, բայց եթէ օրինական տուրք մը տարեկան $\frac{1}{4}$ -1 օսկի վճարելով. խնդիրը հոս կանգ առած է. ասկից ալ քայլ մը անդին չի կրնար երթալ, մեր միջնորդներուն մէջ կամքի աէրերը թուով քիչ են. իրենց գիտողութիւնը այն ատեն միայն նկատողութեան կ'առնուի, երբ ամէն բանէ առաջ առեւտրական ամենատարական եւ սակայն անհրաժեշտ օրէնքները յարգել գիտան կամ ուղեն:

Խ. Պ.

ՄԱՐԿԱՆԱԿ ԿԵՐԱՆՆԵՐԸ

Վիֆոնդ քը Վ.Ե.Յ. Քիլիլ կը տեղեկագրէրէ, Շաւափեր մը 2 ու կէս ժամուան մէջ եւ տեղեկները ցուած է.

288 ոսրէ

1 գաւնուկ

1 պիքրէֆ

1 փոք լիցուած հաւ

1 կարմրած սագ

8 հարից

1 պնակ երակ

5 օր զինի

Ինչպէս ցուած քան մը տեսակ ըմբիւններ եւ կերամեքերու համեմատութեամբ հաց:

ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԳԵՂԱՐՈՒԵՑՏ

ԲԱՆԱԿ ՈՒԱԼՏՕ ԷՄԸՐՍԸՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԵՆ ԽՈՐՀՈՂԸ

Ամերիկեան համալսարանի մը նախագահը, մայիս 24ին բանախօսութիւն մը ըրաւ, նիւթ ունենալով «Էմբրիոն, Տեսանողը»։ Այդ հառ շատ խաղաղաւ գնահատական մըն է Էմբրիոնի իբր տեսանող եւ կանխատեսող. նախագահ իլլորդ մարգարէական յատկութիւն կը վերագրէ Էմբրիոնի, մտաւորական երեք տեսակ գործունէութեան մէջ. Դաստիարակութիւն, Ընկերային կազմակերպութիւն եւ Կրօնք։ Էմբրիոն աւելի տոգորուած էր մարդաբնական ոգիով եւ բարեկարգութեան ներշնչող մըն էր. քան թէ անձնագէտ բարեկարգիչ մը։ Իր կեանքին ամբողջ իմաստասիրութիւնը ընդլայնուած կը տեսնենք այն ատեն երբ արդէն քառասուն տարեկան էր, եւ արդէն Էմբրիոն 1843էն ետք բան մը չդրեց. սոյդ պատճառաւ է որ իր իմաստասիրութեան նախնական արտայայտութիւնը չենք տեսներ այդ թուականէն առջի օրագիրներուն, քարոզներուն եւ բանախօսութիւններուն մէջ։

Ակսելով դաստիարակութենէն, Մր. Իլլըդը կ'ըսէ թէ Էմբրիոն կրցաւ յատկօրէն տեսնել այն որուն վրայ շատ քիչեր կրցած են դադարի մը կազմել այսօրինքն թէ՛ Էմբրիոն գաղտնի կը նկատէր իբր լաւագոյն քաղաքակրթիչ ազդակը, յամառ աշխատութեան յետոյ, եւ իբր միակ ապահով միջոցը՝ յարատեւ եւ յառաջդիմական բարեկարգութեան մը համար։ Էմբրիոն մեծ հաւատք ունէր նաեւ ձեռային աշխատութեան շնորհիւ մարդոց ստանալիք դաստիարակութեան։ Աշխատութիւնը, կ'ըսէր, Աստուծոյ դաստիարակութիւնն է։ «Մարդ մը պէտք է ազարակ մը կամ մեքենական արհեստ մը ունենայ իր զարգացման հասնելու համար»։

Աստուծոյ դատ Էմբրիոն կը շեշտէր մարմնամարդական խաղերու կարեւորութիւնը, ինչպէս նաեւ բարեկրթութեան պէտքը։ Ամերիկացիները դեռ այսօր միայն սկսած են գործադրութեան դնել այն իմաստուն խորհուրդները, զորս Էմբրիոն յայտնած էր վաթսու տարի առաջ. Ամերիկացի մեծ խորհողին կանխագուշակի կարողութիւններն այն ատեն աւելի պիտի կարենանք գնահատել, երբ նկատի առնենք անոր յայտնած կարծիքները կըրթութեան ապագային վրայ, այնքան մանրամասնօրէն բացատրուած։

Առանց կէտ առ կէտ հետեւելու Մր. Իլլըդի վերլուծումներուն ի մասին Էմբրիոնի կատարած նախագուշակութիւններուն՝ ընկերային կեանքի նկատմամբ, մէջ

կը բերենք հետեւեալ հատուածը, զոր Էմբրիոն գրած է յիսունեւվեց տարի առաջ, ցոյց տալու համար անոր հեռատեսութեան ամէնէն ցայտուն մէկ օրինակը։

— «Արդ, տեսարք, թողէք որ իմ կարծիքս յայտնեմ դարաւոր Անգլիային նկատմամբ. այն Անգլիային, որ տէրն է ստացուածներու, պատիւներու, յաղթանակներու եւ որ անդամանելի կերպով շրջապատուած է բազմաթիւ հին սովորոյթներէ, որոնք չեն կրնար փոխուիլ մէկէն ի մէկ. այն Անգլիան, որ առեւտրական գործառնութեանց եւ անցքերու ճնշման տակ, նոր եւ անհամար ձեւերու, շինութեանց եւ արուեստներու, մեքենաներու եւ մրցակից ազգութեանց միջեւ կ'ապրի, — ես կը տեսնեմ զայն՝ անվշտ, զօրաւոր, բայց միեւնոյն ատեն լաւ յիշելով անցեալին մէջ իր տեսած սեւ օրերը։

Բայց Էմբրիոնի կարեւորագոյն դերը կրօնքին մէջ է ուրիշ ոչ մէկ բանի մէջ կրցաւ այնքան զօրաւորապէս կանխագուշակ ըլլալ եւ աւելի ճշգրտօրէն յայտնել ապագայ վիճակները մարդկային մշտքին եւ դատողութեանց։

Էմբրիոնի համոզումն եւ ուսուցումն այն էր որ Կրօնքը բացարձակապէս բնական է եւ ո'չ թէ դերբնական, եւ թէ բոլոր դարերու մէջ նախագուշակներ ծնած են. իր տեսակէտով Յիսուսի կեանքը եւ գործերը ամբողջովին կ'իյնան մարդկային վարդապետութիւնը ջնջելու այն խտրականութիւնը, որ դոյութիւն ունէր աշխարհիկին եւ նուիրականին միջեւ։ Իրեն համար ամէն ինչ նուիրական էր, ճիշդ ինչպէս որ Տիեզերքը կրօնական էր։ Ներշնչուած, Էմբրիոնի կարծիքով, դերբնական ոյժի մը փոխանցումը չէ անհատի մը, այլ յարատեւ կերպով ամէն մարդու մէջ ներմուծումը այն «Աստուածային ոգիին, որ կը ներշնչէ բոլոր մարդիկը»։

Կրօնական քննադատութեան մասին ըլլալիք բոլոր վիճաբանութիւնները եւ ազդեցիկ հակառակութիւնները Էմբրիոն նախագուշակած է իր The American Scholarին մէջ։

ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԸ ԵՎ ԲՈՅՍԵՐԸ ԿԸ ԽՈՐՀԻՐՆ
Հարվարտ Գոլէճին մէջ երկրաբանութեան ուսուցչապետ Շէյլըր կրկին անգամ կը յուզէ այն կարեւոր հարցը թէ՛ բոյսերը եւ կենդանիները կը խորհին։ Հարբըս Մեկեզիմի մէջ այս առթիւ իր յօդուածին նիւթն է «Կենդանական եւ բուսական իմացականութիւն»։ Բրօք. Շէյլըր կ'ըսէ.

«Բնական պատմութեամբ զբաղող գիտունները տակաւ կը յարին սա դադափարին թէ՛ ո եւ է տեսակէ իմացականութեան

թիւն մը գոյութիւն ունի բոլոր գործաբանաւոր կենդանիներուն մէջ, ոչ միայն անասուններուն, այլեւ ամէնէն ստորին աստիճանի բոյսերուն մէջ»։ Հետեւաբար բնապատմագէտներուն ցարդ ընդունած այն տեսութիւնը թէ բոյսերը եւ կենդանիներէն շատերը մեքենական կերպով ինքնին կը շարժին, աստիճանաբար տեղի ինքնին կը շարժին, աստիճանաբար կուտայ եւ իմացականութեան վարկածը կուգայ բացատրել կենդանական աշխարհին գործունէութիւնը։

Անգլիացի գիտնականը կը հաւատայ թէ «Շիմպանզէ մը կը խօսի, բայց թէ անիկա գիտակից է թէ՛ ոչ իր խորհելուն, ասի հիմնուած է այնքան զօրաւոր ապացոյցի վրայ, որքան այն կարծիքը թէ արեւը իր ընթացքին մէջ քիմիական օրէնքներու կը հպատակի»։ Կենդանական աշխարհին ամէնէն բարձր աստիճանին վրայ գտնուող արարածներէն սկսելով եւ հետզհետէ վար իջնելով, Բրօք. Շէյլըր չի գտնիր այնպիսի կէտ մը, ուր իմացական գործողութիւնը տեղի տայ եւ ինքնաշարժ մեքենականութիւնը տիրէ։ Մինչեւ իսկ նախակենդանիները (protozoa) այնպիսի գործողութիւններ կը կատարեն, ինչպէս շարժում, կերակրում, բնակարանի ընտրութիւն, եւլն., որոնք ոչ մէկ կերպով էապէս կը տարբերին բարձրագոյն կարգի ողնայարաւոր կենդանիներուն կատարած նմանօրինակ գործողութիւններէն։

Իր այս յանդուգն տեսութիւնները պարունակող յօդուածը սապէս կ'իզդրուակցէ Բրօք. Շէյլըր. «Նկատելով որ պատճառներ ունինք հաւատալու թէ բոյսերը կենդանիներուն պէս սերած են միեւնոյն նախական տարրէն, չենք կարող ուրեմն ըսել թէ իմացականութիւն չունին անոնք։ Ընդհանաբար, ցարդ մեր կատարած քնննութիւնները կը հաստատեն այն կարծիքը թէ կենդանական աշխարհին ամէն կողմը, այն իմացականութիւնը, որ մարդուն միջոցով կ'արտայայտուի ամէնէն զօրաւոր եղանակաւ մը, կը գործէ նաեւ ամենուրեք»։

Կը յիշուի թէ վերջերս անգլիական համալսարանի մը մէջ դասախօսող հոգեբանութեան ուսուցչապետ մը կը պնդէր թէ մամանակակից գիտութեան բռնած ուղղութիւնը կը ձգտի՝ Բնութիւնը նկատել իբր ընկերային զգայնականութիւն մը։ Հին վարդապետութիւնները տակաւ կը վերադառնան, աւելի ապահով հիմք մը վրայ հաստատուած։

ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԵՏԻ ՄԸ ՊՏՈՅՏԸ
ԹՈՒՆՈՒՋԻ ՄԷՋ

Անգլիացի արուեստագէտ մը վերջերս պտոյտ մը կատարած ըլլալով Թունուզի

մէջ, իր տպաւորութիւնները սա պէս գրի առած է.—

Թունուզ այցելելու նստատեղիով ճամբայ ելլող արուեստագէտ մը, եթէ կուգայ Թունուզի հարաւային քաղաքներէն եւ կամ Միջերկրականի նաւահանգիստներէն, Թունուզ հասնելով շատ խորունկ տպաւորութիւն մը պիտի կրէ տեսարաններուն նորութենէն: Մարտիրոս եւ Թունուզի մէջ գտնուած տարբերութիւնը աչքառու է: Մինչ Մարտիրոս մէջ, տունները իրենց ճերմակ կամ դեղին ճակատներով եւ կարմիր տանիքներով կապոյտ երկինքն ի վեր կը բարձրանան զուարթ երեւոյթով մը, Թունուզի մէջ այցելուին վրայ ձգուած անմիջական տպաւորութիւնը փափուկ ներգաշնակութիւն մըն է, ստոր պատճառը սպիտակ եւ սարահարթներով տուններն են, որոնք հանդարտօրէն կը բացուին կապոյտ երկինքն ի վեր: Ծշմաւրիտ է որ Մարտիրոս մէջ աւելի խանդավառութիւն եւ շարժում կայ, բայց այն տեղի բնակիչներուն մութգոյն եւ պաշտօնական հագուստները սեւ ընկած մը պէս կ'երեւան պատկերին վրայ:

Թունուզի մէջ ոչ մէկ բան կը խանգարէ ներգաշնակութիւնը: Փողոցներուն մէջ երթեւեկող բազմութիւնը միշտ զուարթ թրթռացումներ ունի: Ալժիրի մէջ այնքան միօրինակ տեսարան մը պարզող պոլսականներուն տեղ, Թունուզի մէջ այնքան կը գտնէ գոյնով ու ձեւով ամէնէն այլազան տարազները: Պատահաբար Հրէականներ կ'անցնին իրենց ամէնէն պոռոտ գոյներով: Թունուզ կատարելապէս «Արեւելքի ծաղիկն» է, ինչպէս Արաբները կ'անուանեն զայն բանաստեղծօրէն:

Խառն թաղին մէջ կը բնակին եւրոպացիները, այդ թաղը կատարելապէս աշխարհաքաղաքացիական երեւոյթ մը ունի, հաստաչէն տուններուն ընդարձակ պողոտաներուն վրայ հաստատուած են բազմաթիւ սրճարաններ, ուր Գնչուհիներէ կազմուած խմբերը կը նուագեն, ասոնք բազմաթիւ եւրոպական քաղաքներու նուագախումբներուն, բաւական յաջող են: Թունուզի մէջ չէնքերը ընդհանրապէս չ'իյնուած են արարական ուճով, որ թէ՛ ճարտարապետական եւ թէ՛ գեղեցիկ է: Ամէնէն գեղեցիկ չէնքերէն կարելի է յիշել Արդարութեան Պալատը, Ալլայուի Գոլէճը եւ Քաղաքային Հիւանդանոցը:

Մայր-Եկեղեցին ալ, որ մաւրիտանական թուրքական ոճով շինուած է, հաւասարապէս չընդ է: Սակարանին հաւասարակը խուռն բազմութեամբ լեցուած է, բազմաթիւ Արաբներ հետաքրքրութեամբ կը գիտեն ուղեւոր վաճառականները:

Թունուզի մէջ փողոցները շատ քիչ անգամ կ'ինքնը կ'երեւան, իրենց հանդերձները կը նմանին արեւելքի կիներուն տարազին: Բազմաթիւ պզտիկ թիւ

մը կը կազմեն քաղաքին մէջ ոտքով գացողները. ամէն կողմէ կառապաններ կը գոչեն պառուս (ուշագրութիւն բրէ՛ք) եւ արուեստագէտը որ փողոցին մէջ կեցած կ'ուրուանկարէ, յաճախ կը հարկադրուի ճամբայ տալ կառքին կամ ամբոխին: Օր մը այսպէս մէկը իմ ետեւէս կը հրէր, կարծեցի թէ կատակ կ'ընեն, բայց ետիս դառնալով տեսայ որ կոյր մարդ մը կ'աշխատէր ճամբայ բանալ փողոցներու մէջ: Այս կոյր աղքատները ահագին թիւ մը կը կազմեն Թունուզի մէջ:

Հրէականները, որոնք ուրիշ կրօնքներու վերաբերող կիներու նմանող հագուստներ կը հագնին, այս վերջիններէն կը տարբերին մէկ կէտի մէջ միայն. իրենց մազը գլուխնուն վրայ բարձր կը հիւսեն եւ զայն կը ծածկեն ասեղնագործուած սեւ զարդարանքով մը, որուն վրայ դրուած է երկար սպիտակ քող մը, առանց գոցելու Հրէականներուն գէմքը:

Ի Ն Զ Է Վ Ա Խ Ը

Անթել հեռագրին ցոյց տուած վերջին ապացուցիչ զարդացումներուն մէջ ամէնէն աւելի ուշագրաւն է այն, զոր Մր. Քոլինս կը բացատրէ «Ելեկտրական Աշխարհ եւ Մեքենագէտ» անուն թերթին մէջ: Մր. Քոլինս երկարատեւ փորձեր կատարած ըլլալով կենդանիներուն ուղեղին վրայ, հասկնալու համար որ անոնք ո՛ր աստիճան զգայուն են ելեկտրական հոսանքներու, սա եղբակացութեան կը յանդի թէ ցայտուն նմանութիւն մը կայ ուղեղին եւ անթել հեռագրի մէջ գործածուած յոդիջ անուն գործիքին միջեւ:

Յօդիչը ապակեայ պզտիկ խողովակ մըն է. կը պարունակէ լոյծ մետաղական փոշի, որ իր բնական վիճակին մէջ ելեկտրականութեան վատ հաղորդիչ մըն է: Բայց երբ ելեկտրական կոհակները ինչան անոր վրայ, փոշին կը բեւեռանայ, մասնիկները իրարու կը յարին եւ հոսանք մը կ'անցնի:

Արդ, ըստ այս դիտնականին, ուղեղին ըջիջներն ալ՝ ելեկտրական կոհակներու ազդեցութեան տակ ինչալով՝ կը գործեն միեւնոյն եղանակաւ: Անոնք՝ ըջիջներն ալ իրարու կը միանան եւ անցը կուտան ելեկտրական հոսանքներու, որոնք կ'աղդեն ջիղերուն վրայ: Մր. Քոլինս գլխաւորաբար իր փորձերը կատարած է մեռած կենդանիներու ուղեղին վրայ, բայց անգամ մըն ալ ողջ կատուի մը ուղեղը փորձարկութեան ենթարկելով, տեսած է թէ ողջ ուղեղի մը մէջ յօդումը կը կատարուի այնքան զիւրութեամբ որքան մեռած ուղեղի մը մէջ:

Ելեկտրական կոհակներու այս աղբացութեան կարելի է վերագրել այն զգացողութիւնը, զոր վախ կը կոչենք. «Այս վիճակը (այսինքն՝ ելեկտրական յարումի վիճակը) կը տիրէ, երբ ուղեղին ըջիջները

կամ ջլային զրութիւնը, եւ կամ երկուքն ալ, անկանոն կացութեան մը մէջ են »

* * *

USIL ՅԱՆՔ Nouvelle Méthode 2me livre, par Mme Saténig Der-Partog, ուղղակի մեթոտով յօրինուած դասագիրք մը, որ 42րորդ հրատարակութիւնն է Դաւթեան գործակալութեան: Էջ 96, զին 4 զրէ:

Թրնկըր Եւփեր փաշա, ինչպէս նաեւ Թրնկըր ու Կլաւանի ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք հաճեցան ներկայ գտնուիլ հանգուցեալ Տիկին ՅԱՆՔ ԵԱՎԵՐ ՓԱՇԱՅԻ յուզարկաւորութեան եւ իրենց ցաւակցական զգացմանց հաւաստիքը արտայայտեցին այս ախուր առթիւով:

ԹՐԲԱՅԱՅ ՔԱՏՐՈՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ամբաս Գաւթեան ձեռնարկած ըլլալով քրեական քստոնի պատմութեան պատճառաբանք, այս առիւտ եկեւեալ հարցաւորը յանձնած է մեզ ի հրատարակութիւն, խնդրելով որ եթէ մէկը մտաւորաբար նուիրուած է Հայ դերասան մը, իսկ ստորեւ դրուած հարցումներուն պատասխանել:

Հ Ա Ր Յ Ա Ր Յ Ա Ր Յ

ԿԵՆ ՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1. Անուն, հայրանուն եւ մականուն—2. Ո՛րք եւ ե՛րբ ծնած է—3. Ո՛ր զարգի մէջ ուսում առած է, և զարգէն վերջ ո՛ր և է արհեստի կամ գործի հետեւած է—4. Ո՛ր թուականին և ի՞նչպէս սկսած է դերասանութեան, և ո՛ր խումբին մէջ (Այդ առթիւ մասնաւոր պարտքներ և մանրակցութիւն ունեցած է):—5. Ո՛ր խաղի մէջ և ի՞նչ դերով բեմ ելած է առաջին անգամ—6. Սկսնակութեան շրջանը ո՛րքա՞նի, քանի՞ տարի տեւած է—7. Դերերու ո՛ր սեռին համար մասնաւոր հակում և ընդունակութիւն ունեցած է, և ո՛ր խաղերու մէջ յաջողակ եղած է—8. Անձնական նկարագիրը, —հասակ, ֆիզիքական ուրիշ ձիւղեր, քաղցր կամ մասնաւոր յօժարութիւններն ու ձգտումները, Լուսանկարը հանուած է, եւ ուր կարելի է գտնել—9. Ի՞նչ բաներու հմուտ էր, Օտար լեզու գիտէր—10. Ո՛ր և է արհեստ սորված և մշակած էր, իրեւ ապրուստի միջոց—Ո՛ր և է երկարութեան կամ թարգմանութեան ունեցած է, (զիցը, թատերախաղ, երգ, պարերգ, ևն.) տպեմը թէ անտպիւ—12. Ո՛ր քաղաքները պատած է, և ո՛ր խումբի հետ—13. Պարզ դերասան ըլլալէ ետք, վարիչ, թատերապետ, իմբայտ եւ այլն եղած է, ե՛րբ, ո՛րք—14. Ասպարէզէն հետեցած է երբեմն՝ թէ միշտ դերասան մնացած է—15. Ո՛ր թուականին մեռած է, և ի՞նչ հիւանդութեամբ—16. Ո՛ր թուականին մեռած է թէ ամուսնացած—18. Ո՛ր թուականին ամուսնացած է, ո՛րք հետ, Զուակ ունեցած է, քանի՞ որոնք են—19. Իր դերասանութեանց մասին քննադատութիւններ, իր կենսագրութեան մասեր հրատարակուած են, ո՛րք և ե՛րբ—20. Իր կեանքէն մանրակցութիւն, թեր ու զէմ կարծիքներ:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱԺԻՆ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՓԷՆ

Հրապարակը թէպէտ կայուն է հրգեհի ապահովագրական գործառնութեանց համար, սակայն ճիշդ հակապատկերը կը ներկայացնէ կենաց ապահովագրութեան մասին: Ուրախութեամբ կը դիտենք որ մեր համայնքը այս ճիւղին սկսած է տալ այն կարեւորութիւնը՝ որուն արժանի է ան:

Օր չանցնիր որ ընկերութիւնները չփոփոխեն իրենց պայմանները, միշտ աւելի շահաւէտը ցուցադրելով, ձեռք բերելու համար ըստ կարելւոյն բաւականաչափ ճանապարհ:

Սակայն մեզմէ շատեր դեռ անգործ նական գաղափարի տէր ըլլալով տեսակ մը ապահովութիւն եւ ծաղրելով մոտիկ կ'ընեն միջնորդին կամ գործակատարին անուշ խօսքերը, որոնց բնարանը կ'ըլլայ շատ մը շահեր տալ ու... մահուամբ վերջացնել: Բայց եւ այնպէս ինչ որ ալ ըլլայ միջնորդին բանախօսութիւնը պէտք է ընդունինք որ ապագային վրայ խորհելու ամէնէն լաւ քարոզն է որ մեզի ակամայ ունկնդրել կուտայ ան, յաջողելով վերջ ի վերջոյ ապահովագրել տալ զմեզ՝ զո՛հ չտանելու համար առածի կարգ անցած ապահովագրական սա ասացուածին: «Ինքզինքը չապահովագրող մէկը լռութեամբ կը խոստովանի թէ իր պոլութիւնը կուտ մը իսկ չարժեք»:

Ձանաղան օգտակար մրցումներ աւելի հրապուրիչ կը դարձնեն այս ճիւղին մէջ աշխատելու առաւելութիւնները եւ անկարելի է չտեսնել ապահովագրիչ մը՝ որ չունենայ իր ծոցը ապահովագրական ո՛ր եւ է ընկերութեան մը քարիփքը:

ՀՐԴԵՂԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ՅՕԴ. Ե.—Եթէ ապահովագրուած ինչք մը ծախուի եւ ուրիշ տէրերու անցնի կամ ուրիշ տեղ փոխադրուի, պէտք է անմիջական կերպով լուր տրուի ընկերութեան, պէտք եղած պաշտօնաթուղթը ունենալու համար (avenant):

Թէպէտեւ այս յօդուածը ինքնին կը բացատրէ յաճախորդին ունեցած պարտքը հանգէպ ընկերութեան, սակայն շատեր անգիտանալով կ'արժէ լուսարանել զայն ջրելու համար տարտամ գաղափարները հասարակութեան որ շատ անգամ իբր աւելորդ խնդիր մը գրեթէ մէկ կողմ կը ձգէ առանց խորհելու թէ՛ ընկերութեան իրաւանց ի նպաստ կը գործէ, վասն զի այս իրենք մէկ կողմ ձգելով հրգեհի մը պահուն ընկերութիւնն ալ մէկ կողմ կը ձգէ ամենայն իրաւամբ:

Այս յօդուածը շատ ոյժ ունի ինքնին, այնպէս որ թուութիւն մը կամ մոտոցութիւն մը աղիտաբեր կրնայ դառնալ յաճախորդին, ուստի պէտք է որ այս վերջինը իր իսկ շահուն համար, վարկենական լուր տայ ընկերութեան, թէ զոր օրինակ, այս ինչ փողոցէն ելած միւս փողոցը դաշած է կամ թէ ապահովագրուած ինչքը ծախուած է ուրիշ, որպէս զի եթէ ընկերութիւնը պաշտօնաւորապէս, մերժէ կամ ընդունի վերափոխուած կացութիւնը: Ընկերութեան ընդունած ըլլալուն իբր փաստ պաշտօնաթուղթ մը կը յանձնուի յաճախորդին որ avenant կը կոչուի. անկէ յետոյ ճիշդ եւ ճիշդ բոլորին կցուած ըլլալով այն ուժը ունի ինչ որ ունէր բոլորը առաջ: Ուստի կը յորդորենք ընթերցողները որ բարձի թողի չընեն այս կէտը որ մօս կը կազմէ ապահովագրական տեսակէտով ամենէն կարեւոր պայմաններուն, վասն զի այդ զանգառութեամբ բաց դուռ կը մնայ ընկերութեան առջեւ, ուղած առարկութիւնը ընելու եւ մինչեւ որ պաշտօնատեղիներէն հաստատուի ինչքին ուրիշին փոխանցուած ըլլալը, անդին շատ մը գործեր ետ կը մնան:

ՅՕԴ. Ե.—Ապահովագրուող կրնայ փոխանցել իր ապահովագրութիւնը իր ունեցած մէկ ուրիշ գոյքին վրայ, եթէ այս վերջինին կացութիւնը աւելի փաստաւոր չէ, այս գործողութեան համար ալ վերոյիշեալ avenantը պէտք է:

Այս յօդուածով ընկերութիւնը այն դիւրութիւնը կուտայ յաճախորդին, որով այս վերջինը եթէ ծախէ իր մէկ գոյքը եւ ծախու առնողէն չստանայ ապահովագրինը ազատ է բանելիք օրերուն ստակը իբր վճարած նկատել ապահովագրելու համար իր ուրիշ մէկ գոյքը: Բայց եթէ ապահովագրելիք ուրիշ ինչք մը չունի միեւնոյն կացութիւնը՝ երրորդ յօդուածին համաձայն ստակը չի կրնար առնել ընկերութեանէն. շատեր անտեղեկ ըլլալով այս յօդուածին արամագրութեան, զո՛հ կ'երթան իրենց անգիտակցութեամբ այս կամ այն ապահովագրական գործիչին:

Սակայն ուրախալի է տեսնել թէ մեր մէջ ստակ սիրողները շատ են եւ միջնորդին առարկութիւնները երբեք զիրենք չեն համոզեր եւ ի վերջոյ իրենց աւելի կամ պակաս նիւթական գոհունակութիւն մը կը տրուի:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

★ Սեւ Ծովու վրայ Օսմանեան կարեւոր նաւահանգիստ քաղաքէ մը ծովային ապահովագրական խնդրը մը առթիւ մեզմէ խորհուրդ կը հարցուի: Խընդիրը կը դառնայ մեծաքանակ հաւկիթներու նոյն տեղէն Մարսիլիա փոխադրուելու առթիւ եղած ապահովագրութեան մը շուրջ: Կը հարցուի մեզ որ եթէ շոգենակին խրելու պարագային հաւկիթները ինքնին փանտան ո՛ր եւ իցէ կերպով, ընկերութիւնը պարտա-

ւոր պիտի ըլլայ մնասցը հաստուցում ընել: Մեզ դիմող պարոնին նախ զիտել կուտանք այն տրամադրութիւնը որ կայ բոլորին մէջ եւ որուն համաձայն ինքնին փնտրող ապահովագրող մնասցումն չեն ենթարկեր գտնելու ապահովագրող ընկերութիւնը: Հետեւաբար կը ցուինք յայտնել որ հաւկիթներու տէրը իրաւունք չունի որ եւ հաստուցումն պահանջուի մը ներկայացնելու ապահովագրող ընկերութեան իր հաւկիթներուն փնտրումն առթիւ, քանի որ հաւկիթները ըստ ծովային ապահովագրական ընդհանուր սկզբունքի, ինքնին փնտնալու հակամէտ ապահովագրող կը նկատուին:

★ Հետեւեալ երեք ընկերութիւնները որոնք բարեբաղդարար Թուրքիոյ մէջ գործառնութիւնն չունին, ստանկ հրատարակուած են իրենց պատկանեալ երկիրներու դատարաններուն կողմէ:—

«Լէսթըրսն» ի Բարիզ,
«Բաթրիօմիլէ» եւ իր ֆիլիալը,
«Գոզմոս» Համբուրկի
եւ «Բէս» տը Ֆամիլը՝ Բարիզի:

Այս ընկերութեանց առաջին Յին տնօրէնները ամբաստանուած են իբր Խարդախութեամբ ստանկ հրատարակուող եւ արդէն խիստնութեանց ձեռք կը գրտնուին:

Չորրորդը կենաց ապահովագրական ընկերութիւն մըն է որ իր փոխտնօրէն մէջ է: Եթէ կը գտնուին մեր համայնքէն ալ այնպիսիներ որոնք ապահովագրուած են այս ընկերութեան, իրենց շահերուն պաշտպանմանը հողը ստանձնելու պարտաւոր են:

★ Մեր հրապարակին վրայ ծանօթ երեք կեանքի ապահովագրական ընկերութիւններ «Միւշիւրը Լայֆ», «Նիւ-Եօրթ» եւ «Էքսթրալայֆ», մէկ քանի ապահովագրական պարբերականներու գրասէն նայելով կը կարծուի թէ՛ բանակցութեանց մէջ են իրենց միջեւ ապահովագրական դրսւղ մը կազմակերպելու նպատակով: Վերոյիշեալ պարբերականներու հրատարակած այս լուրին արձագանք կ'ըլլայ վերապահութեամբ միայն, որովհետեւ յիշեալ ընկերութիւններու տեղադրուած գրասենականները մե, ըրած դիմումներով չկրցանք ստուգել այդ տեսակ մտադրութեան մը գոյութիւնը:

★ Հրգեհները ամենայն ուժգնութեամբ կը շարունակեն երկրաշարժի վրայ սակայն կարծես ասոնց մեծ թաւաքանդուիլն է: Ամերիկայի Մ. Նաճոնդները, ուր՝ որ չանցնիր որ ապահովագրական ընկերութեանց մեծամեծ մասներ չպատճառեն: Ինչպէս անցեալ անգամ ալ տարիք ունեցանք շեշտելու, բարեբաղդուիւն է որ Թուրքիոյ մէջ այս տարի հրգեհները ցանցաւ են, մասնաւոր շնորհիւ ոտախիւնական շատ աշխուրջ հակողութեան մը: Վերջին շարժումն Պալամու թաղին հրգեհը մեծ կարեւորութիւն մը չունի: Այս հրգեհին մէջ հետեւեալ ընկերութիւնները ենթարկուած են մնասնելու:

«Ֆէրիքս Լոնտոն»	250	սակի
«Բէրնիօնէ Ստրիպիլ»	100	»
«Իւնիօն» եւ «Ֆէրիքս Էսթանբուլ»	100	»

★ Պոլիս, Պաշտման խան հաստատեալ բոմի: Իփոնի Խարբերողի Խ. Տէր-Պաղտատարեան, ասկէց Կ տարի առաջ ապահովագրուած էր «Կիշլամ» Աթոնի, Ընկերութեան, երբ հարիւր անգլիական ոսկիի, եւ կանոնադրութեամբ իր ապահովագրութեան վճարած: Միայն վերջին վեցամեայի վճարքն էր որ չէր ըրած եւ հետեւաբար Ընկերութեան Պոլսոյ ներկայացուցիչն ալ անվճար ձգւած բիզնար վերադարձուցած էր Ընկերութեան կեղծները: Նոյն ժամանակամիջոցին է որ Տէր-Պաղտատարեան իր մեռնի-սակայն իր եղբայր մահէն երեք շաբաթ վերջը, Ընկերութեան կը դիմէ՝ անվճար ձգուած ապահովագրինը վճարելու համար: զիմուք կ'ընդունուի եւ վերադարձուած բիզնարը նորէն բերել տրուելով՝ կը յանձնուի դրամը վճարող եղբորը՝ սակայն ինչ յետոյ ընկերութեան քննիչը հաւկիթով մէ խարդախանքի մը զոհ գացած է, կերպով մը կը յաջողի բիզնար ձեռք անցնել, վճարուած ապահովագրինը վերադարձնելով: Հիմա, Տէր-Պաղտատարեանի ժառանգորդները, կ'ըսուի թէ մտադիր են դատ բռնալ Ընկերութեան դէմ, որ կը յայտարարէ թէ ըստ իր բոլորին տրամադրութեանց, կը ստանձնէ ոչ թէ ամբողջական, այլ մասնական հաստուցում մը միայն: Աւելորդ է ըսել որ ապահովագրական ամէն գործառնութեանց խարխիւր պէտք է ըլլայ ուղղափառութիւնը եթէ մէ՛կ ապահովագրեալ եւ թէ ապահովագրող ի շահ իրենց կ'ուզեն աշխատած ըլլալ:

Արտոնատեր Ա. ՍԱԳՈՒՆԱՆ

Տպագրութիւն Սագանան
Կալաքա, Գուրչունլու խան քիւ 7

ՆՈՐԱԳՈՅՆ

ԵՒ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾԵԱԼ
Փարիզեան գեղեցիկ տպագրութեամբ
նրատարակուած

ՄԵԾ ԲԱՌԱՐԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԳԱՂՂԻԵՐԷՆ-ՀԱՅԵՐԷՆ Գ. ՆԱՐ-ՊԷՅԻ

Գին 2 հատորին միասին դահկ. 120
վաճառման կեդրոնատեղին է

ԲԻԻԶԱՆԴԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ
Ղալաթիա, Սեղոս խան թիւ 5

2-4

ՍՈՒՐՀԱՆԳԱԿ

10 ՓԱՐԱ

10 ՓԱՐԱ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ

ԱՄԷՆ ԱՌԱՍՏԱՐԱՆԱԿՈՒՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿԷ քաղաքական, ազգ.,
գրական, առեւտրական յօդուածներ, տե-
սութիւններ, քրոնիկներ, թղթակցութիւն-
ներ եւ օրուան ամենեւնի քարոյ լուրերը.

Ներքին, Արտաքին, Հեռագիր
Տեր եւ Տնօրէն ՏԻԳՐԱՆ ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ
20, Պապր Այի Ճատտէսի, Կ. Պոլիս

MATTONI

GIESSHÜBLER

ԲԵԱԿԱՆ

ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՈՒՐ

ԻՆՔՆԱԲՈՒՂԵԱՆ ԱԼԲԻՐ ԱԼՔԱԼԵԱՆ
ՍԵՂԱՆԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԵՒ ՋՈՎԱՑՈՒԹԻՅ
ԸՄՊԵԼԻ

Հազի, կոկորդի ցաւերու, ստամբի,
հաղաւթի եւ միզադեղութեան

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻ ԱՄԷՆ ՏԵՂ

Մեծ նպարաժառանգութեամբ, գեղաժա-
ռանքներու, գեղադրութեան քով եւ
ճաշարաններու մէջ:

Heinrich Mattoni, Carlsbad et Vienne

ԹԻՅԸ ամէնէն առողջապահիկ ըմպելին է
ԹԻՅԸ ամէնէն աժառն ըմպելին է
ԹԻՅԸ ամէնէն անդաւար ըմպելին է
ԹԻՅԸ է որ կը դիւրացնէ մարսողութիւնը

Ա. ԱԼԷՄԵԱՆ

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ԹԻՅԻ

Թաճմիզ փողոց, թիւ 49

Ա. ԱԼԷՄԵԱՆ Թէյի մեծ վաճառատունը
ունի ամէն տեսակ հոտաւէտ ու համեղ
աղնիկ տեսակէ թէյեր, շատ աժառն գինե-
րով: Գաւառներէ կ'ընդունուին ա. քն տե-
սակ յանձնարարութիւններ եւ կը գոր-
ծադրուին կատարեալ ճշգրտագիտութեամբ
եւ ուղղութեամբ:

ԱՐԱՄ ԳԱՐԱԳԱԾԵԱՆ

ԱՏԱՄ ՆԱԲՈՅԺ

Պոլիս, Պանչէ Գաբու, Պին Պիր Զեյիտին դիմաց
ԱՐԱՄ ԳԱՐԱԳԱԾԵԱՆ ամէն առաւօտ կանուխ կը գտնուի
Սկիւտար, Իճատլէ, Տողրամաճը փողոց իր բնակարանը
Ամէն օր 3—11 ղիմիկ Պոլիս, Պանչէ Գաբու, Պին-Պիր-Զեյիտին դիմաց
Կիրակի օրերը ժամողրութեամբ

ԱՊԱՌԻԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆՈՎ

Եթէ կ'ուզէք ամէն տեսակ գոհարե-
ղէններ ունենալ, աժառն ու ճաշակաւոր,
թէ՛ արեւելեան եւ թէ՛ եւրոպական ճա-
շակով պատրաստուած, ժամացոյցներ, ար-
ծաթեայ գաւաղաններ եւլն. դիմեցէ՛ք
Պոլիս, Ոսկերչաց Շուկան, Մեծ-Փողոց,
թիւ 13:

Հարկերն 20 կանխիկ, միացեալին հա-
մար 100ին 5 մասնաւճար: Կանխիկ գնու-
ղին համար հարկերն 5 զեղչ: Գործած-
ուած գոհարեղէնները եթէ վնասուած չեն՝
100ին 10 զեղչով ետ կ'առնուին. իսկ ա-
պառիկ գնողներէն՝ 100ին 15 զեղչով:

ՀԵԼՎԷՏԻԱ

ԱՊԱՂՈՎ, ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Հրդեհի, կեցաց եւ ծովային արկածներու դէմ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԵՐԱՅՈՒՑՈՒՄ
Ռ. ՍԵՅ ՆԻ ԸՆԿ.,
Կաթն, Պէշքէ-Իմ-Են, Թիւ 23, 24, 25

ԱՊԱՌԻԿ ՄԻՆԵՐ
ՍԱՐԻՍ

ԱՊԱՌԻԿ ՄԻՆԵՐ
ՍԱՐԻՍ

ՀԱՅ ՍՆՏՈՒԿՃԻ ՄԱՔՍՈՒՏ ԿԸԼԸՃՃԵԱՆ

Էսկի-Չապքի
Ճամբորդներու համար 50% զեղչ
Ամուսիններու համար 100% զեղչ
Աղջիկներու համար 50% զեղչ
Չորս անգամ կարգուողներուն

ՖԷՆԻՔՍ ՕՐԻՇԻԷՆ

ԿԵՆԱՑ, ՀՐԴԵՀԻ, ԾՈՎՈՒ

ԿԱՅՍ. ԹԱԳ. ԱՌԱՆՁԱՇՆՈՐՀԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ ԻՎԻԷՆՍ. 1860ԻՆ

Գրասենեակ՝ Հաճօքույօ խան, թիւ 52, 53, 54, 55, 56

Լիազօր ներկայացուցիչ Գ. ՖԵՐԱՏԵԱՆ

Ֆէնիքս Օթրիշիէն Ընկերութեան կենաց ապահովագրութեան օրինակ մը.—
35 տարեկան մէկը որ կ'ուզէ ապահովագրուիլ Ֆէնիքս Օթրիշիէն Ընկերութեան
20,000 Ֆր. ի եւ քսանեւէինգ տարուան համար, տարեկան 925 80 Ֆր. պիտի վճարէ
ու պայմանաժամուն պիտի ստանայ 31,266 Ֆր. հնչուն դրամ ամբողջովին իսկ եթէ
մեռնի զոր օրինակ, 10 տարիէն, իր ժառանգորդները անմիջապէս պիտի ստանան
21,314.62 Ֆր.: Այս ամէն գումարները ԱՆՈՒԱՆԱԿԱՆ չեն, այլ ԻՐԱԿԱՆ, եւ Ֆէնիքս
Օթրիշիէն Ընկերութիւնն այս գումարներուն վճարումը կ'երաշխաւորէ իր բոլորով:

4. ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ ԵՒ 3. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԹՅԻ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Պոլիս, Պանչէ Գաբու

Ճէյալ պէյ խանին կից, թիւ 10

ԱԶՆԻԻ ԹԷՅԵՐ

ԱՃԱՆ ԹԷՅԵՐ

ԹԷՅԻ ԸՆՏԻՐ ԽՍՈՒՆՈՒԳԵՆԵՐ

ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ-ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

ԹԷՅԻ ԽՍՈՒՆՈՒԳԵՆԵՐ

ԱՆՍՐՏԵԼԻ

ՏԵՍԱԿՈՎ ԵՒ ԳԻՆՈՎ

Գաւառներէ կ'ընդունուին ամէն քանա-
կութեամբ յանձնարարութիւններ եւ կը
կատարուին ամենայն ճշգրտագիտութեամբ

ՈՒԵՍԴԸՐՆ

ՀՐԴԵՀԻ ԴԵՄ

ԱՆ ԳԼԻԱԿԱՆ

ԱՊԱՂՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.

ՀԻՄՆԵԱԼ 1851ԻՆ

Հարաւորապէս վաճառքի արժեքը Ա. Ո. 6000000
Պարտաւորութեան արժեքը » » 1250000
Վճարեալ արժեքը » » 410000

Հրապարակիւ ծանօթ Ֆրանս. եւ Գերմ. բն-
կերութեանց դրամագույնը 100,000եւ անցի չէ
Ուեստըրն Ընկ. ի հրդեհի դէմ ամեն կար-
գի գործեր կ'ապահովագրէ: Վնասները
անղուշին վրայ եւ անմիջապէս կը հատու-
ցանէ:

Ներկայացուցիչ Թուրքիոյ

ԳԱՌՆԻԿ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ

Պոլիս, Աւլիսի Համա, Գաբու 09-Իմ-Են Թիւ 43

Տեղեւոյ է թանօն Ֆրանս. եւ Գերմ. ընկերութեանց
պարտաւորութեան արժեքը 450 000 000 ֆրանք:
100% եւ անցի չէ, վնասները անմիջապէս 125% եւ
իսկ արեւելեան-արեւմտեան մէջ ընթացիկ է:

Պ Ա Լ Ք Ա Ն

ԱՌԱՆՁՆԱՅՆՈՐՀԵԱԼ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ Ի ՍՈՖԻԱ
Դրամապուշի, պահեստ ու կրաշխառնորոշեան գուժար 7,500,000 ֆրանք

Դրամատունք Ընկերութեան Պուշիար Ազգ. Դրամատուն՝ Սոֆիա, Անգլիա-աւստրիական Դրամատուն՝ Լոնտոն,
Տոյէ Պանք՝ Պերլին, Օսմ. Կայս. Դրամատուն՝ Բարիզ, Քրէտի Լիոնէ՝ Կ. Պոլիս

Գործակալութիւնը Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ Ընդհ. Եւրոպայացուցիչ Թուրքիոյ ԱՐՇԱԿ ՈՒՆՃԵԱՆ
Կոստանդնուպոլիս, Ղալաթիա, Պանք Օթոմանի զէմ, Թաթարաբուն խան

ՍԱԼԱՄԱՆՏԸՐ

Հ Ո Ւ Ա Ն Տ Ա Կ Ա Ն
Առաջնակարգ ապահովագրական Ընկերութիւն
Ընդդէմ հրդեհի
Հիմնադր յԱմսդեհամբ

Դրամադրութիւն
Փր. 7,500,000
Ընդհ. Գործակալ Պոլսոյ
H. J. W. Huber Jr
Գօնամամուղլու խան քիւ 10
2-52

(6)

水野平印雀孔

ՀԱՆՔԱՅԻՆ ԶՈՒՐ ՀԻՌԱՆՈ
(HIRANO)

ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՍԻՐԱՄԱՐԳ
Ոսկի միտալ 1900 ի Բարիզի
Արուեստամանդիկին

ՀԻՌԱՆՈՆ ճաբոնական արքունիքին մէջ
գործածուող լաւագոյն հանքային ցօրն է:
Դիմիտիլ եւ առածին կը խմուի: Ստա-
մոքսի թանջիբու օգտակար եւ ախորժակ
զրգոնող: - Շէշը 3 զր. մեծաքանակ գնո-
ղաց մասնաւոր սակարկութիւն:
Ընդհ. միւրսնոց Բ. ՆԱՔԱՄՈՒՐԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.
(13) Բերա Միւս-Փողոց 186 1-8

Ճաբոնական վաճառատուն
Բ. ՆԱՔԱՄՈՒՐԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.
Բերա. Մեծ Փողոց քիւ 186
Մեծ Լիֆսսսիօն մետաղեղինաց եւ բամպակեղինաց
9/22 յունիսն մինչեւ 2/15 օգոստոս
(3) 3-4

ԼԱ ՍԵԼԵՐԻԴԵ

Ապահովագրական Ընկերութիւն
Ապակեղինաց եւ հայելիներու կտրելուն դէմ
Ընդհ. Գործակալ Թուրքիոյ ԱՐՇԱԿ ՈՒՆՃԵԱՆ
Ղալաթիա, Օսմ. Պանքային դէմ
Թաթարաբուն խան 20-52

ՍԱՎՈՅԱ
SAVOIA

ՄՈՎԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ
Ի Տ Ա Լ Ա Կ Ա Ն Ը Ն Կ Ե Ր Ո Ւ Թ Ւ Ի Ն
Դրամադրութիւն 2,000,000 խալ լիւա
Ընդհ. Գործակալ ԼԵՒՈՆ ԱՍՍՏՈՒՐ
Կալարա, ձեռնիտ խան
(8) 2-52

ՏԻ ԼՈՒԻ ԵՆԻՆԵՐՆ ԷՆՏ ՔՐԱՌԻՆ (The Law Union & Crown)

ԱՆԴԼ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՅ ԸՆԿ.
Հրդեհի, կեանքի եւ Արկածի դէմ
Հիմնադր 1825ին Լոնտոնի մէջ
Դրամադրութիւն 1,500,000 Ա. Ո.
Պահեստի դրամ 800,000 " "
Ընդհ. Եւրոպայացուցիչ Թուրքիոյ
Ridley, Rowell & Co
Կալարա, Քեօկօղլու խան քիւ 9-10
3-52

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԹԵՐԱՆՈՑ

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԶԱԿԱՆ ԵՒ ԵԼԵՔՏՐԱԿԱՆ
Գ Ո Ր Ծ Ի Ն Ե Ր Ո Ւ

Մթերանոց Վէտլնտորքի եւ Վէնէրի Հոր
բլաքներու եւ Վէլինկդերի Դիւմբուր եւ
Թ ու զ Թ եր ու
ՀԱՅԹԱՅԹԻՉ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԶԱԿԱՆ
Կը կատարուի ամաքոններու աղաւթները
Միանաղոյն սակարկութեամբ
Էլեքտրական կազմածոց հաստատում
ԱՌՏՆԻՆ ՀԵՌԱՅԱՆ
Բերա, Թիւնկ Բաւած 14
(9) 1-4

Ա. ՈՒՂՈՒՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.
Վաճառատունք պատի թուղթերու
քանիշներու, սորներու, եւ այլն
Կալարա, Լեհի ճամբ փողոց 55
Եւ Թիւնկի դէմ 29
(12) 1-26

ՄԱՌԻՓ ՊԼՈՒՄԲԵՐԿ
Վաճառատուն ժամացոյցներու
եւ տետրական գործիքներու
Վերջնական լիքիտասին
Ժամացոյցներու եւ գոնարկեմներու
Բերա, Մեծ Փողոց 486 1-4
(14)

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԵՑԱԻ ԱՆԳԼԵՐԵՆԵ-ՀԱՅԵՐԵՆ ԳՐԱՄԱՆԻ ԲԱՌԱՐԱՆԸ

Որ կը լրացնէ կարեւոր պէտք մը ու-
սանդներու, ճամբորդներու եւ առեւտրա-
կան գործերու գրադրոյներու համար:
Գին 8 Ղրչ.
Կը գտնուի բոլոր գրաւաճառներուն քով:
Կեդրոնականին է Սազաեան Տպարան
Մեծաք. Գահ Գնողներու գեղջ

ԳԱՂՏՆԻՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՆՏ ՄՈԳՈՒԹԵԱՆ
Հեղինակ
Յովն. Գասարեան եւ Յովն. Գազանեան
Վաճառատն կեդրոնականներն են.
Վ. Մարգարեան գրատուն, Կ. Պոլիս, Մէր-
ճան: Սաչիկ Թաչեան գրատուն Եւզոկիա:
Գին 10 զրուշ. 4-4

ԿՐԵՇԱՄ (GRESHAM)

ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.
1902 տարուան հաշուեցոյցին քաղաւառ
Ապահովագրեալ գումար
4748 բոլիսի վրայ 1,792,845 Ա. Ո.
Ապահովագին (1902) 79,907 " "
Տարբերութիւն գործառ-
նութեանց առաւել 324,733 " "
1901ի վրայ տարեկան
եկամուտ 1,311,091 " "
Գանձելի պահանջը 8,279,970 " "
Վճարեալ միւս 18 673,030 " "

Ընդհանուր Գործակալ Թուրքիոյ
Edwards & Son
Ալալըմի խան, Մեյտանք փողոց, Պոլիս
(11) 1-52

Ս Ր Մ Ո Ւ Թ Է Լ Ե Ա Ն
Առաջնակարգ Գերմանի
Արանց համար չափու վրայ ամէն տեսակ
Չգետներու
Դիւրամատչելի գիններ եւ պայմաններ
Պոլիս, Հաճորուլո խան քիւ 45 4-8

ԲԱՌՆԱՍ

Լ ՈՒՍԱՆԿԱՐԶԱԿԱՆ
Բերա, Մեծ Փողոց Հաճորուլո Բաւածիկ մօտ, 288
Այն պէտք եւ աւել Բաւածիկ մօտ
ՄԱՍՆԱԳՐԱՌՈՒԹԻՒՆ
Փոքր տետրեր, մատչելի հաշիւ-
Գումար լուսանկարներ
Կը գտնուի եւ Է Բաւածիկ մօտ
ԱՄԱՐԱՌՈՒԹԻՒՆ ՀԱՄԱՐ ՏԻՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԴՈՒՄԹ
Այլատու թիւեր կը կատարուին տանց մէջ
12 քապինէ լուսանկարներ շինել տուող
Իրաւունք ունի 50X60 մեծութեամբ իր
մէջ լուսանկարը ստանալու
(4) 3-52

Ֆ. ՎԻԼՀԵԼՍ ՎԻՆԲԼԵՐ (F. Wilh. Winkler)

ՓՈՐԱԿՐԻՉ
Հաստատեալ 1886ին
Բերա, Մեծ Փողոց Թեքի. քիւ 544
ԱՄԵՆ ՏԵՍԱԿ ՓՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
մետաղներու, մոլորակի եւ այլնի վրայ
Պատրաստուի զոնաւոր պիտակներ (եպիքա)
Բաւելուկ Կիթքներու պատրաստութիւն
Կապարիկներու ձուլարան կնքելու համար
Դաւառներ կը ղրդուեն յանձնարարութիւններ
Ֆ. Վիլհ. Վինբլեր միակ ներկայացուցիչն է
«ՄԻԼԵՐ» գրի մեքենային
(5) 3-13